

2977

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO-TELEVİZYON BÖLÜMÜ

TÜRKİYE'DE SİYASAL KAMUOYU ARAŞTIRMALARI
VE ÖRNEK BİR KURUM PIAR-SIAR

Yüksek Lisans Tezi

Ezel Pekiz

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Jur. Alim Şerif Onaran

Şubat-1988

İstanbul

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Bekümantasyon Merkezi

- İ Ç İ N D E K İ L E R -

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ	1
I. KAMUOYU NEDİR?	6
II. SİYASAL DAVRANIŞ	9
A) SİYASAL DAVRANIŞ ARAŞTIRMALARININ ORTAYA ÇIKMASI	12
B) SİYASAL KATILMA	14
1- AİLENİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ ...	17
2- OKULUN VE EĞİTİMİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ	20
3- ARKADAŞLIK GRUPLARININ SİYASAL TOPLUMLAŞMA ÜZERİNE ETKİSİ	21
4- CİNSİYETİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ.	23
5- YAŞIN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ	24
6- MESLEK STATÜSÜ VE SOSYO-EKONOMİK STATÜNÜN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ ..	25
7- KENTLEŞMENİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ	27
8- DİNİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ	27
C) DEMOKRASİLERDE KAMUOYUNUN ROLÜ VE SEÇİM KAVRAMI	30
D) SİYASİ PARTİLER VE KAMUOYU	33
E) POLİTİK DAVRANIŞ VE OY VERME	34
F) SİYASAL İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ KAMUOYU ÜZERİNDEKİ ÖNEMİ ..	39
G) TÜRK SİYASAL SİSTEMİ İÇİNDE SEÇMEN DAVRANIŞI	42

III- KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

A) GENEL TANIM	47
B) KAMUOYU ARAŞTIRMALARININ TURKIYE'DE GELİŞMESİ	50

IV- PIAR-SIAR KURUMU

A) KURULUŞU	53
B) PIAR ARAŞTIRMA TÜRLERİ	54
C) PIAR ÇALIŞMA MODELİ	56
D) PIAR-SIAR KAMUOYU ARAŞTIRMALARINDA KULLANDIKLARI YÖNTEM VE TEKNİKLER	57
1- Soruların Hazırlanması	58
2- Örneklemenin Seçilmesi	61
3- Hata Payı ve Örneklemenin Büyüklüğü	68
4- Görüşme Tekniği	70
E) SIAR'DAN BİR ARAŞTIRMA PROFİLİ	76
F) PIAR-SIAR SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMALARI İLE SEÇİM SONUÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	
I- 6 Kasım 1983 Seçim Araştırmaları ve Seçim Sonuçları	78
II- 28 Eylül 1986 Ara Seçim Araştırmaları ve Seçim Sonuçları	82
III- 29 Kasım 1987 Seçim Araştırmaları ve Seçim Sonuçları	84

V- KAMUOYU SEÇİM ARAŞTIRMALARINA TEPKİLER	88
---	----

IV- TÜRKİYE'DE SEÇİMLERİN KAMUOYU DAVRANIŞI

BAKIMINDAN ANLAMI	97
-------------------------	----

SONUÇ	103
-------------	-----

KAYNAKLAR	110
-----------------	-----

EKLER

GİRİŞ

Günümüz Türkiye'sinde kamuoyu araştırmalarının artan etkisi, kamuoyunun bu alana ilgi duymasına neden olmaktadır.

İnsanların toplum halinde yaşamaya başlamaları ile birlikte siyasi iktidarın kullanılması ve iktidarın kaynağı konusunda düşünceler ortaya çıkmıştır. Geçmişin sosyal ve siyasal birikimi bir toplumsal yapı oluşturmaktadır. Bu yapı zaman içinde değişebilmektedir. İnsanlar çeşitli faktörlerden etkilenererek bir siyasi görüş edinmektedir. Toplumsal yapıyı ve toplum psikolojisini anlamak için günümüz insanını ve etkilenme alanlarını bilmemiz gerekir. İnsanlar çeşitli toplumların sosyal ve siyasal olaylarından etkilenmekte ve zaman zaman tarihe dönüp bakmaktadırlar.

İnsanlar toplumun yapısı ve çeşitli sorunlarıyla ilgilenmek, bunlar üzerinde düşünmek ve çözümler bulmak gereğini duyarlar. Bunun sonucunda siyasi düşünceler ve görüşler ortaya çıkmaktadır. Görüşler ve düşünce sistemleri, devletin yapısı ve toplum düzeni bakımından farklılık gösterebilmektedir. Bireyin toplum içindeki yeri ve önemi, hakları, yetkileri ve özgürlükleri siyasi düşüncenin oluşmasında önem kazanmaktadır.

İnsanların olacakları önceden bilmek, tahmin etmek, kestirmek gibi merakları vardır.Tahminin bakış yönü ilerisidir.Objektif yaklaşımların ve bilimsel yöntemlerin kullanıldığı kamuoyu araştırmaları sonunda, ortaya konulan tahminler, bazı kesin ölçülere dayanmaktadır.

İnsanın siyasetle ilgili olarak kamuoyunun eğilimlerini bilmesi, bilmek istemesi en doğal bir sosyal dürtüdür.Bu nedenle genelde kamuoyu araştırmaları ve özel olarak siyaset kamuoyu araştırmaları demokrasilerde kaçınılmaz bir gerekliliktir.İnsanın istediği bilgiye ulaşması özgürlüğünün gerçekleşmesi için kamuoyu araştırmaları bir araç olmaktadır.

Siyasal kamuoyu araştırmaları, kamuoyunun siyasi düşüncelerinin, beklentilerinin, yaklaşımlarının dile getirilmesi ve yansıtılması için geliştirilen ölçümlerdir.Aynı zamanda, toplumun gereksinme duyduğu bir bilgi aracıdır.Kamuoyu araştırmalarının gerçek işlevi tahmin değildir.İnsanların oy verme davranışları ve partilerin güçleri konusunda bilgi üretmektir.Araştırmalarda doğru veya yanlış sonuçlar çıkabilmektedir.Fakat tahmin yolu deneme yolu ile kontrol edilebilir.Bu tahminler ya da varsayımlar

gerçeğe yaklaşmak için öne sürülmüş tekliflerdir. Araştırmaların sık sık tekrarlanması, denenmesi ile gerçeklik payının aranması artık evrensel olarak kabul edilmiş bir olgudur.

Siyaset ve iletişim arasındaki ilişki yüzyıllardır vardır ve bu kavramın gelişmesi, araştırmacıların yöntemlerinin, fikir ve düşüncelerinin gelişmesiyle olacaktır. Kamuoyu oluşturma basınının en önemli görevlerinden biridir. Araştırma yapan kuruluşlar kendi teknikleri ile bilgi üreterek bunu kamuoyuna iletirler. Türkiye'deki araştırmalar da, bu görevi yerine getirmektedir.

Gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde siyasal ilgi farklı yöndedir. Az gelişmiş ülkelerde siyasete olan ilgi fazlaymış gibi görünse de az gelişmişliğin getirdiği bir takım zorluklar kişileri böyle göstermeye neden olmakta, şikayetlerinin ve isteklerinin fazla oluşu, daha iyi hayat şartları istemeleri onlarda çeşitli düşünce tarzları oluşturmaktadır. Ancak bu düşünce tarzının siyasete ilgi anlamında olması beklenemez. Çünkü siyasetle ilgili olmak için ilkönce onun ne olduğunu bilmek gerekir. Bu da tamamiyle toplumun ya da kişinin yapısıyla ilgilidir. Kişi bilinçli olarak mı düşünce üretiyor, yoksa sınırlı birkaç isteği ile "yönetim şöyle olsaydı, bunlar böyle olurdu" mu diyor?

İnsanlarımız oy verirken partilerin programlarını izleyerek, bilerek mi oy veriyor, yoksa etkilendiği, bilinçaltında beslediği bazı duygularla hareket ederek ya da baskı altında mı oy veriyor?

Tezimin amacı siyasi görüş ve düşünce sistemlerini açıklamak olmayıp, bu görüş ve düşünce tarzları konusunda binlerce eserin bulunması ve halen tartışılır olması nedeniyle, kamuoyunun siyasi düşünce yapısını nasıl belirlediği, siyasi katılmada etken faktörler ve oy verme psikolojisini siyasal davranış çerçevesinde incelemekle birlikte, kamuoyu araştırmalarını, seçim araştırmaları yönünde, nasıl yapıldığı konusunda bilgi vermek, tahminlerin gerçeğe ne kadar yaklaştığını göstermek ve bazı seçim sonuçlarını yorumlamaktır.

Siyasal kamuoyu araştırmaları konusunda, örnek bir kurum olarak seçtiğim PİAR-SİAR Kamuoyu ve Sosyal Araştırmalar kurumunun araştırma sonuçları ve çalışma tekniklerini ele aldım.

Kamuoyu siyasal araştırmalarını gerçek seçim sonuçlarıyla karşılaştırırken oy verme davranışı ve psikolojisinin ülkemizdeki şeklini göstermek olmuştur.

Tez konusu seçmemde bana yardımcı olan, destekleyen, kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen ve değerli zamanlarını ayıran hocam ve danışmanım Prof.Dr.Jur.Alim Şerif Onaran'a ve tezimin olgunlaşmasında yol göstericiliği, önerileri ve kaynak konusundaki yardımları ile değerli hocalarım Doç.Dr.Ünsal Oskay ve Doç.Dr.Güner Öztuna'ya, ayrıca tüm hocalarımın en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ezel Pekiz
Şubat-1988
İstanbul

I. KAMUOYU NEDİR ?

İnsanlar daima başkaları ile birlikte yaşarlar ve toplum içinde yetenek ve başarılarını ancak toplum halinde yaşamakla kanıtlarlar.Kamuyunun oluşması da her zaman belirli konuların varlığına bağlıdır.Kamuo-yu bir grubun düşünsel ürünüdür.

Kamuo-yu, sadece tartışmalı bir konu üzerinde va-rılan fikir birliği değil, aynı zamanda sosyal bünye-de yer alan organik bir süreçtir.

"Bütün kitle tarafından benimsenmiş, yekpare bir fikir bloku"(1) olarak kamuo-yu tanımlanmıştır. Ancak 'bütün kitle' ölçüsü her zaman için geçerli değildir. "Zira kamuyunun terkinde çok zaman sayı faktörün-den ziyade kalite ve kesafet faktörü önemli rol oynar. Bu alanda inceleme yapan yazarların da belirttikleri gibi, bir azınlık tarafından köklü bir inançla benim-senen ve savunulan bir görüş, çoğunluğun gevşek ve köksüz olarak paylaştığı karşı-görüşe hemen değilse bile, eninde sonunda üstün gelir.Belli bir konu üzerin-de bilgi ve ihtisas sahibi olanların görüşü, o konu

(1) Dr.Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Ankara,1964
s.181

üzerinde hiç bilgisi olmayan çoğunluğun temelsiz kanaati karşısında daha ağır basar. Belirli hedeflere yönelmiş, azimli ve teşkilatlı insanların fikirleri, gayesiz, nereye gittikleri belli olmayan, teşkilatsız kalabalıkların yalpalı eğilimlerine nazaran toplumda daha etkili olurlar."(2)

Gerçekte durum bu olduğuna göre kamuoyunu modern anlamı ile; "Belli bir zamanda, belli bir mesele karşısında ilgili gruplara hakim olan kanaat"(3) şeklinde tanımlamak en doğru olacaktır. N. Abadan; kamuoyunun aynı sosyal gruba mensup kimselerin bir mesele karşısındaki davranışları ile ilintili olduğunu belirtmektedir.

Savunulan görüş, fikir, kanaat doğru veya yanlış olması gözetilmeksizin "hakim düşünce" durumuna geldiğinde kamuoyu ortaya çıkmaktadır. Bu toplum yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Bir fikri toplumun çoğunluğu kabul ediyorsa; o konuda kamuoyunu oluşturan kişilerin bilgilerinin olup olmadığına bakmaksızın 'kamuoyunun kanaati' sonucu çıkarılmaktadır. O halde bir fikir karşısında doğru ya da yanlış düşünüyor olsa da çoğunluk kamuoyunu oluşturmaktadır.

(2) Dr. Münci Kapani, Kamu Hürriyetleri, Ankara 1964 s.181

(3) a.g.e.

Karmaşık ve kompleks bir bünyeye sahip her toplulukta birey, grupların etkisi altında kalmaktadır. Kamuoyunun meydana gelişini etkileyen faktörler; dik-kati çeken bir olay, grubun sahip olduğu ortaklaşa kültürel zemin, aktüel durumun etkisi, diğer etken grupların kültürel temeli ve kitle iletişim araçları-nın denetlenmesidir.Kamuoyu sosyal grupların karşılık-lı etkisinden doğmuştur.

"Bilinçsiz eylemden bilinçlisine geçen kütleler kendilerini açıklarlar.Böylece kamuoyu ortaya çıkar. Kamuoyunun önemi bilgilenmesine ve dışa vuruş şekil-lerine bağlıdır."(5)

O halde bir toplumda çoğunluk bilinçli düşünce üretecek durumda değilse, o toplumda kamuoyu vardır diyemeyiz. Ancak 'çoğunluk' kavramının kamuoyunu oluş-turması tezinin kabul edilmesi, kamuoyunun varolması için'çoğunluğun bilinçli olması gereklidir' tezini ortadan kaldırmaktadır.

"Seçmenlerin siyasal davranışını ağırlıklı ola-rak belirleyen faktör, güncel tartışmalı konularda ortaya çıkan kamuoyudur.

(5) Gaston Bouthol , Siyaset Sosyolojisi (Çev.Ali Türkay Yazıcı),İst.1968, s.22-23

Şu kadar ki, kamuoyu ussal çözümler yolu ile varılan çoğunluk/azınlık görüşlerini kapsadığı kadar, aynı zamanda uzun bir zaman dilimi içinde değişiklik göstermeyen değer, yargı ve tutumları da içermektedir.(6)

Siyaset alanında kamuoyunun tutum ve davranışlarını belirleyen faktörlerin çözümü için kamuoyunu oluşturan bireylerin siyasal davranış edinme aşamalarını incelemek gerekmektedir.

II. SİYASAL DAVRANIŞ

Siyasal davranışın, birey, grup ve toplum düzeylerinde nedenlerini ve değişimini inceleyen bilimsel alanlardan biri siyaset psikolojisidir.

"Fransız siyaset bilimcisi Jean Ranger'e göre sosyal davranışlar arasında insanın içinde yaşadığı siyasal topluma karşı gösterdiği tepkiler sosyal davranışlarını oluşturmaktadır."(7)

(6) Prof.Dr.N.Abadan Unat, Doç.Dr.Aysel Aziz ve A.Ü. B.Y.Y.O Öğrencileri, "Simge, Slogan ve Kalıp Yargıları", Cumhuriyet Gazetesi, 28.11.1987

(7) Prof.Dr.Esat Çam , Siyaset Bilimine Giriş, İst.1981 s.305-306

"Kişilerin tutum ve davranışları, sosyal kültür ve ideolojiler siyasal davranışları belirlemektedir. Siyasal davranış bir eylemdir. Bu eylem yasalara uyma şeklinde olduğu gibi sistemin karşısında olan bir davranış biçiminde de olabilmektedir. Siyasal davranış sadece oy vermek değildir. (8)

Siyasal davranışın içerdiği eylemler; seçim kampanyalarına katılma, siyasal parti veya örgütlere üye olma, siyasal tartışmalara katılma, hükümet yetkilileri ile iletişim kurma, gösterilere katılma olarak belirtilebilir.

Siyasal davranışların oluşmasında yaş, cinsiyet, kültür, gelir düzeyi, meslek, yerleşme bölgesi gibi değişkenler önemli olmaktadır. Kişiler çeşitli gruplarla birlikte (iş, aile, arkadaş çevresi gibi). Bu gruplar siyasal davranışın oluşmasında rol oynamaktadır.

Siyasal davranışın oluşmasında toplumsal bütünün kabul ettiği görüşler önem kazanır. "Her topluluk, grup ve toplum, etkileşim halindeki insanlardan oluşan bir bütün olmakla kalmaz, aynı zamanda da değer, norm, inanç, alışkanlık, teknik, reçete ve davranış bütünüdür.-ki kültürü de meydana getiren zaten bu bütündür.

(8) Prof.Dr.Esat Çam , Siyaset Bilimine Giriş, İst.1981, s.305-306

İnsan bütünü'nün üyeleri arasındaki dayanışma, büyük çapta, onların kültür ortaklığına bağlıdır."(9)

İnsan topluluklarının saptanması, kültürlerinin saptanmasına bağlıdır.Toplumların kültürleri siyasal davranış biçimlerinde etken olmaktadır.

Siyasal davranış biçimleri çocuk yaşlarında belirlenmeye başlar.Birincil grup aile ve okuldur. Ders kitaplarının niteliği, öğretim yöntemleri ve arkadaş çevresi çocuğun siyasal davranışlarında önemli olmaktadır.Daha sonra iş çevresi, askere gitme, evlenme, coğrafi yer değiştirme, meslekte başarı siyasi davranışlarını daha da belirleyecektir.

İçinde bulunulan sosyo-ekonomik yapı, iktisadi değişimler nesillerin siyasal davranış edinmelerine olanak sağlar.

Gençlerin davranışları belirlenirken gruplar farklı ele alınmalıdır.Köydeki genç-kentteki genç-işsiz genç grupları gibi.Köyden kente göç, tarımsal meslekten sanayi dalına geçiş gibi durumlarda yeni bir siyasal davranış ortaya çıkabilmektedir.

(9) Maurice Duverger , Siyaset Sosyolojisi (Çev.Şirin Tekeli), İst.1982, s.35

Tarihsel olayların oluşturduğu kültür genel siyasal davranışlara yol açmaktadır.

Günümüz Türkiye'sinde de siyasal davranışlar, siyasal partilere oy verme biçimleri Atatürk öncesi kuşaklara göre bir farklılık göstermektedir.

A) SİYASAL DAVRANIŞ ARAŞTIRMALARININ ORTAYA ÇIKMASI

Hem olanı, hem olması gerekeni birarada inceleme isteği yirminci yüzyıl başlarına kadar yapılan sosyal bilim çalışmalarında bulunmaktaydı. Yirminci yüzyılda sosyal bilimlerde hakim olan düşünce, toplumsal gerçekliğin anlaşılabilmesi için bütünü meydana getiren bölümlerin tek tek derinlemesine incelenmesi gerektiğidir.

Toplumsal değişimler toplumsal inceleme anlayışını da etkilemiştir. Olması gereken gibi ele alınan sosyal felsefeciliğin yetersizliği anlaşılmalı ve bağımsız sosyal bilim anlayışı kabul edilmeye başlanmıştır.

"Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de başlangıçta toplumsal felsefecilik oluşmuş, olgulara yönelik incelemeler yapılmamıştır. Bu türde ilk çalışmalar ancak Ziya Gökalp'in katkısıyla ortaya çıkmış; kısmen verilere

dayanan bir sosyal olgudan sözedilir olmuştur.(10)

"Avrupa'daki toplumsal felsefecilik; Devlet ve toplum arasındaki ayırım, modern devlet fikrinin doğmasından sonra gündeme gelmiştir.Bu ayırımla birlikte siyasal düşünüşü en meşgul eden konu, devletin mi toplumu biçimlendirdiği, yoksa toplumun mu devleti biçimlendirdiği tartışmasıyla ilgili olmuştur.(11)

"Gökalp'in sosyolojiyi bir disiplin olarak 1914'te İstanbul Üniversitesine sokması, aslında toplumsal felsefeciliğe ilgiyi azaltmamış, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde olgulara dönük olmayan yaklaşım uzun yıllar bizde de devam ettirilmiştir.Ancak üniversitelerimizde bunların araştırılması 1940'da Ankara Üniversitesinde başlamıştır.

Siyasal Bilgiler Okulu'nun 1948 yılında fakülte olarak kabul edilmesiyle siyaset sosyolojisinin bir disiplin olarak ortaya çıkma süreci başlamıştır.1950'de çok partili siyasal hayata geçişle yaşanan rejim değişikliğinin doğurduğu toplumsal ve siyasal oluşumlar siyaset bilimi çalışmalarında önemli bir etken olmuştur.

(10) Mübeccel Kıray , Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişimi, Ankara, 1971, s.9

(11) W.G.Runciman, Topumsal Bilim ve Siyaset Kuramı (Çev.Erol Mutlu) 1986, s.25

1960'dan sonra Basın Yayın Yüksek Okulunun kurulması siyasal iletişim kuramlarında yeni çalışma alanları yaratmıştır. Nermin Abadan Unat'ın 1966 yılında yayınladığı 'Anayasa Hukuk ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlihi' adlı kitabı bu çerçevede ortaya çıkan ilk kapsamlı çalışma olmuştur."(12)

B) SİYASAL KATILMA

Siyasal katılma; bireyin kendi iradesi ile oluşturduğu davranışlarla siyaseti etkilemesidir. Seçimlerde oy verme, katılmanın bir parçasıdır. Siyasal katılma sadece oy verme demek değildir.

Siyasal katılma bir siyasal davranıştır ve sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasal değişkenlerle bağlantılıdır.

Siyasal katılma; bir siyasal eylem bir toplumun üyesi ile o toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağ ve kişinin karar ve tercihlerinin siyasal otorite üzerine olan ilişkisidir.

"Bir siyasal partiye oy temini için çevredekileri ikna etmeye çabalayan bir kişinin, belli bir siyasal

(12) Müberrcel Kıray, Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Ankara, 1971, s.75

partiyeye oy veren kişinin, belli bir siyasal partiyeye para bağışlayan, o siyasal partinin kampanya ve mitinglerinde yer alan, bir siyasal göreve adaylığını koyan, bir siyasal cinayet işleyen bireyin de siyasal katılma faaliyetinde ve eyleminde bulunmakta olduğu iddia edilebilir.(13)

Bir siyasal katılma eylemi diğerine göre daha kolay ya da daha zor olabilir.En kolay siyasal katılma olan oy verme ile, enerji, zaman gerektiren ve hatta yaşam tehlikesi içerebilen, bir partinin faaliyetine katılmak ya da gösteri yürüyüşüne katılmak arasındaki davranış farkı açıktır.

Toplum bir etkileşim sisteminden oluşur.Etkileşimler bir insanın bir başka insanı ilgilendiren ya da ondan etkilenen eylemleridir.Her etkileşim belli bir toplumsal bütün ile özdeşleşir."İnsan bütünü'nün üyeleri arasındaki dayanışma, büyük çapta, onların kültür ortaklığına bağlıdır.Her bireyi bir parçası olduğu toplulukla birleştiren bir süreç olan 'sosyalleştirme' de öz olarak, o topluluğun kültür kurallarının öğretilmesi ve özümlemesinden ibarettir.(14)

(13) Doç.Dr.Ersin Kalaycıoğlu , Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İst.1983, s.10

(14) Maurice Duverger , Siyaset Sosyolojisi (Çev.Şirin Tekeli),İst.1975, s.37-38

Her birey birçok etkileşim sisteminde birden hareket eder. Her birey ele alındığında sosyal olarak çeşitli özellikleri vardır. Evli-bekâr olma, bir partiye üye olma-olmama, meslek grupları, sosyal faaliyet grupları, arkadaş grubu vs. Her etkileşim sistemi ona katılan insanların tümünü kapsar.

Kişilerin sosyalleşme sürecinde bir kültür ve değerler bütünü oluşturan yapıları ile çeşitli gruplar içinde yer almaları etkileşim alanlarını da büyütür. İnsanlar toplum halinde yaşadıklarına göre çeşitli kişi, grup ya da olaylardan etkileneceklerdir. Etkileşimler kişilerin görüşlerinin oluşmasında ve yerleşmesinde rol oynamaktadır.

"Hyman'e göre, 'bireyler, siyasal tutumlarını yaşantılarının çok erken bir döneminde ve bir tüm olarak öğrenir ve sonradan da bu tutumlarına sadık kalırlar.' Böylelikle, istisnalar dışında kalan yetişkinlerin siyasal davranışlarını değiştirmek mümkün değildir, artık. Eğer bu sav doğruysa, bunun anlamı, çocukların siyasal sosyalleşmesinin, yetişkinler düzeyinde yürütülen propagandadan çok daha etkili olduğu ve propagandanın hükümetler, partiler ve baskı gruplarınca, bu yönde harcanan büyük çabalara rağmen, ancak sınırlı bazı

sonuçlar sağlayabildiğidir.(15)

Bireyin aileden sonra okul, iş, toplumsal etki, deneyim ve algılamaları, onun siyasal faaliyetlerde bulunacağı zamana doğru belirginleşir.Bunların sonucunda ortaya çıkan eğilim ve tutumlar bireyin siyasal eylemlerinin belirleyicisi olacaktır.

Bireyin değer ve tutumlarını oluşturan etkenler; bireyin toplumsallaşma koşulları, aile ve çevresinin tercih ve telkinleri, çocukluk döneminden başlayarak aile, okul ve yaşamının o anına kadar kendisine verilen siyasal eğitimdir.Propagandadan etkilenerak kararını veren birey gerçek değerlendirmesi olan sonucun çıkmasını önlemiş olmaktadır.

1-AİLENİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ

"Lasswell 'Psikopatoloji ve Siyaset' adlı yapıtında, bir dizi örnek olay kullanarak, bir kişinin, anarşist, sosyalist, tutucu veya suikastçı olmasından ailesinin çok önemli rol oynadığını gösterdi."(16)

(15) Maurice Duverger , Siyaset Sosyolojisi, (ev.şirin Tekeli), İst.1982, s.158

(16) Doç.Dr.Türker Alkan-Doç.Dr.Doğu Ergil , Siyaset Psikolojisi, Ankara 1980, s.52-53

"Ailenin etkisi çocukluk dönemi ile sınırlı kalmakta, yaşın ilerlemesi ile sıfır düzeyine inmektedir. Türkiye'de aile içinde genel olarak babanın egemenliği sözkonusu.Ozankaya(1966:49) tarafından yapılan bir araştırmada üniversite öğrencilerinden sadece %12'si babanın siyasal-toplumsal konulardaki görüşlerinin babalarının görüşlerine uyduğunu, %75'inin ise kısmen uyduğunu belirtiyor.Avcan'ın (1976:16-17) araştırmasında ise, anne ya da babanın üniversite mezunu olması, çocuğun siyasal ilgisi üzerinde olumsuz bir etki yapıyordu.Kışlalı'nın (1974:169-170) yaptığı araştırmaya göre, Türk üniversite öğrencilerinin %60'ı aileleri ile aynı partiye oy verdiğini bildirirken, sadece %37'si babaları ile aynı partiye oy verdiğini bildirdi.Bu fark, ailelerin kendi içinde fazla tutarlı davranmadığını gösteriyor olabilir. Abadan'ın bir araştırmasında 'aile üyelerinin %55'inin aynı partiye oy verdiği ortaya çıkmıştır.(17)

Kışlalı'nın araştırma sonucunda öğrencilerin %65'inin babalarından ayrı bir siyasal partiyi desteklemesi, ataerkil aile tipinin egemen olduğu Türkiye ve Japonya gibi ülkelerde aşırı disiplinin geri tepen sonuçları doğurması ile ilişkili olabileceği görüşü getirilmektedir.

(17) Doç.Dr.Türker Alkan-Doç.Dr.Doğu Ergil, Siyaset Psikolojisi, Ankara 1980, s.62

Türkiye'de yapılan çalışmalarda AP'li babaların, siyasal parti bağlarını çocuklara aktarmakta son derece başarısız, CHP'li babaların ise başarılı olduğu görüldü. (Kışlalı,1974:172-174 ; Avcı 1976:21-22)

Ailenin siyasal konularla ilgili olması çocukta da ilgiyi ortaya çıkarıyor.Siyasal konularda ilgisiz kalan ailelerin çocuklarında da bu ilgisizlik sürüyor.Anne babanın siyasete ilgili olmaları, ilgisiz olan ailelere göre, siyasal yaşama karşı çocukta etkinlik duygusunu geliştirmelerine neden oluyor.

"Bireylerin eğitim düzeyi ve toplumsal sınıflar içindeki yeri yükseldikçe, aile kararlarına katılma oranları, siyasal katılım eğilimleri, siyasal etkinlik duyguları da yükseliyor.Ailede alınan kararlara katılmanın daha çok düşük eğitim düzeyindeki kişilerin siyasal davranışında anlamlı bir farklılık yarattığını görüyoruz. Yüksek öğrenim gören kişilerde, eğitimden doğan siyasal katılım eğilimi kendi içinde yeteri kadar önemli bir öğe olduğu için, aile kararlarına katılmanın doğuracağı etkiler sonucu şu veya bu şekilde etkilemiyor.(18)

2- OKULUN VE EĞİTİMİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ

Okul, ideoloji oluşumuna katkıda bulunur. Türkiye gibi gelişen bir ülkede siyasal eylemciliğin öğrenciler arasında yaygın olması, ideolojik arayışların ağır basması, yeni ideolojilerin gelişmesinde okulun katkısını gerektirebilir. Okul, öğrencilere siyasal konularda bilgi edinmelerini sağlamaktadır.

"Eğitim, siyasal tutumlarda sahip olduğu rol bakımından önemli bir kaynaktır. Yapılan hemen her araştırma göstermiştir ki, eğitime sahip olanlar olmayanlara oranla siyasal yaşama katılma konusunda daha derin bir görev duygusu geliştirmektedirler."(19)

"Eğitimin bireye sağladığı gelir ve toplumsal statü siyasal yaşamda daha etkin rol oynamalarını sağlayan kaynaktır. Eğitim toplumsal statüyü yükseltmek ve bireye örgütsel ve siyasal faaliyet için geçerli olabilecek beceri ve kaynak temin etmek ve soyut düşünmek, karmaşık siyasal ilişkiler düzenini algılayıp anlayabilecek bilişsel beceri temin etmek yoluyla olduğu gibi, bireyde bir yurttaşlık duygusu uyararak ve siyasal kararlara etkide bulunmak eğilimi yaratmak dolayısıyla da katılma üzerinde etkili olabilmektedir."(20)

(19) Doç. Dr. Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İst. 1983, s. 26

(20) A.g.e., s. 29

Eğitim düzeyi arttıkça siyasete duyulan ilgi de artmaktadır.

3- ARKADAŞLIK GRUPLARININ SİYASAL TOPLUMSALLAŞMA ÜZERİNE ETKİSİ

Çocuğun yaşı ilerledikçe, ailesinden daha çok arkadaşları ile siyasal konuları tartışma eğiliminde oluyor. "Ailelerinin uyguladığı disiplinden hoşlanmayan çocuklar, arkadaşlarının siyasal etkilerine çok daha açık oluyorlar. Bu arada, arkadaşlık gruplarının sınıfsal yapısı da ilginç bir rol oynuyor. Emekçi sınıftan olan çocukların grubundaki arkadaşların hepsi aynı sınıfsal kökenden geliyorsa, bu çocuklar çok büyük bir olasılıkla emekçi sınıfın siyasal tutumlarını sıkıca benimsiyorlar. Öte yandan, eğer bir arkadaşlık grubu içinde burjuva ve emekçi sınıftan gelen çocuklar karışık olarak bulunuyorsa, emekçi çocuklarının kendi sınıflarına özgü siyasal tutumları bırakarak, burjuva sınıfının tutumlarını benimsedikleri görülüyor." (21)

Kişilik ve siyasal davranış çocukluk döneminde oluşur. Bunların oluşmasında, ailenin ve arkadaşlık gruplarının etkisi en başta yer alır. Ailenin gücü, siyasal parti bağlarının aktarılması ve genel değerlerin benimsenmesinde rol oynamaktadır.

(21) Doç. Dr. Türker Alkan-Doç. Dr. Doğu Ergil, Siyaset Psikolojisi, Ankara, 1980, s. 74

Bir kişinin çocukluğunda edindiği toplumsallaşma bir süre sonra geçerliğini bir ölçüde yitirebiliyor. Farklı yaşam ve çalışma koşulları kişinin siyasal davranış ve tutumlarını belirli yönlerde etkiliyor. İş çevresinin siyasal ve toplumsallaşma üzerinde etkisi alanında araştırmalar yapılmıştır.

"Türkiye'de yapılan araştırmalarda, iş çevresi ve siyasal davranış arasında yakın ilişkiler bulundu. Şaylan'ın(1974) araştırmasında, bürokratların %55'inin bozguncu eylemleri ciddi bir tehlike olarak gördüğü ortaya çıktı. Bu eylemler bürokratlara göre, çeşitli yerlerden kaynaklandığı halde; girişimcilerin %56'sına göre komünistler suçluydu. Her üç grup da en çok Atatürk'ü beğenirken, ikinci adam olarak, bürokrat ve teokratlar İnönü'yü; girişimciler ise Celâl Bayar'ı yeğ tutuyorlardı. Bürokrat ve teknokratlar genellikle CHP, girişimciler AP eğilimliydi. Girişimcilerin %55'i, teknokratların %88'i, bürokratların ise %100'e yakınının ABD ile ilişkilerde değişiklik yapılması gerektiğine inanıyorlardı."(22)

"Ergil'in (1975) zanaatkar ve küçük sanayiciler arasında Ankara'da yaptığı araştırmada, bu grupta, genel olarak siyasal karamsarlık ve kötümserliğin egemen olduğu, hiçbir partinin çıkarlarına uygun olmayacağına

inanmalarına karşın, sağ partileri destekledikleri, genellikle siyasal seçimlerini bağımsız yaptıkları görüldü."(23)

4- CİNSİYETİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ

"Siyasal katılma açısından cinsiyet rollerinin birinci önemli niteliği, bireyin 'aile ve ev çevresi' dışında oynayabileceği rolün belirleyicisi olmasından kaynaklanmaktadır.

Kadınlar genel olarak erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüde bulunmaları dolayısıyla siyasal yaşama daha az katıldıkları iddia edilebilir.(24) Bununla birlikte kadınların siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik faaliyetlerine daha az katılmaları, aile ve ev rollerinin bazı toplumlarda daha ağır basması siyasal katılma olayını fazla zaman ve enerji harcamadan sadece oy verme olarak görmelerinin nedenleridir.

Toplumsal değişme sürecinde ortaya çıkan sorunlardan biri, kadınların toplumsal ve siyasal hayatta oynadıkları roldür. Türkiye'de siyasal karar almada kadınların oranının az olmasının nedeni; Tekeli'ye göre; "Kadınların benimsedikleri veya kendilerine benimsetilen

(23) A.g.e., s.108

(24) Doç.Dr.Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İst. 1983, s.19

ideoloji nedeniyle, siyasetin kendilerini ilgilendiren bir mücadele alanı olarak görmemeleri gelir ki, bunun da kaynağında kapitalist toplumlardaki işbölümü bulunmaktadır. Üretimden sorumlu tutulan kadınların çalışma ve yaşama alanları evleri olmaktadır.(25)

Kadınlar siyasete katılmayanlar arasında yüksek bir oranı oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça kadınların siyasete ilgisi artmaktadır. Kadınlar, gençler ve yaşlıların siyasete katılma oranları düşüktür. Bunun nedeni sosyal yaşamla fazla ilgileri olmamasındandır. Psiko-sosyolojik yönden toplumdan kopma seçimlere katılmama olarak sonuçlanmaktadır.

5- YAŞIN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ

Gençler enerji ve zaman olarak siyasal eyleme elverişli durumdadır. Ayrıca aile yükümlülüğü, meslek faaliyetlerinin olmaması nedeniyle orta yaşlı ve yaşlılara göre siyasal katılmaya girişmeleri daha kolaydır.

"Gençler genellikle belirli bir siyasal partiye bağlanmak konusunda tereddüt göstermişlerdir. Nitekim seçmen davranışı incelemeleri gençlerin ilk kez oy vermeleri gerektiğinde, küçümsenemeyecek bir oranda hiçbir şekilde

(25) Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi,
Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara 1986, s.75

oy vermemekte olduklarını da göstermektedir.(26)
İlerleyen yaşla birlikte bireyin siyasal tercihlerinin kararlılık kazandığı görülmekte ve siyasal yaşama katılımı daha düzenli bir kalıba oturmaktadır.

Bireyin sosyo-ekonomik statüye ulaşması, yüksek statülü meslek sahibi olması, ilerleyen yaşla birlikte gerçekleşebilir. Dolayısıyla birey yaşlandıkça toplumsal faaliyetleri artar. Yaş, siyasal katılmayı doğrudan doğruya etkilememektedir. Araştırmalarla saptanan sonuçlara göre; Siyasal katılma yaşla orantılı olarak artmaktadır. Gençler siyasete aşırı ilgili gibi görünmektedir. Ancak bunun doğru olmadığı anlaşılmıştır.

"Gençlerin siyasal yaşama katılmalarını incelediğimiz zaman, ilgilerinin daha düzensiz olduğunu, oylamaya daha az katıldıklarını, oylarının ise, daha akışkan olduğunu görüyoruz.(27)

6- MESLEK STATÜSÜ VE SOSYO-EKONOMİK STATÜNÜN SİYASAL KATILMAYA ETİKİSİ

Eğitimde olduğu gibi, bireyin meslek statüsü yükseldikçe siyasal yaşama daha yoğun bir şekilde katılımı

(26) Doç. Dr. Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İst. 1983, s. 21

(27) Dr. İlder Turan, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İst. 1986, s. 50

sonucu ortaya çıkacaktır. Düşük statülü mesleklere sahip olanlara göre, yüksek statülü mesleklere sahip olanlar siyasetle daha kolay ve etken ilişki kurabileceklerdir.

Yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olanlar, yüksek eğitim veya yüksek statülü meslek dolayısıyla toplumsal ve siyasal örgütlerde faaliyet gösterebilecek kaynaklara ve bilgiye sahip olabilecektir. Onların toplumdaki yerlerini korumak istemeleri siyasal olayları yakından izlemeleri ve karar mercilerini etkilemeye çalışmak için daha çok siyasal katılım göstermeleri beklenebilir. Bunun yanında toplumsal çevreyi etkilemek, bürokrasiyle ilişki kurmak, seçim kampanyalarına yardımda bulunmak ve faaliyet göstermek, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olanlardan daha kolay yapabilecekleri eylemlerdir.

Türkiye'de illerin sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri ile seçime katılma oranları ters orantılıdır. (Özbudun'un 1961, 1986, 1969 seçim sonuçlarına dayanarak çıkardığı sonuç)

"Genelde bir kimsenin işleri ne denli yolunda olursa, onun siyasal olarak etkin ve bilgili olma ihtimali de o denli artar. (28)

(28) W.G.Runciman, Toplumsal Bilim ve Siyaset Kuramı, (Çev.Erol Mutlu), Ankara 1986, s.65

7- KENTLEŞMENİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ

"Kentsel yaşam, sağladığı eğitim olanakları ve yoğun bir ikincil grup faaliyetleri oluşturması dolayısıyla siyasal olayları izleme ve siyasal kararlara katılma olanaklarının, kırsal yaşama oranla çok daha fazla olduğu bir çevre oluşturmaktadır."(29)

Kentte eğitim olanakları ile birlikte yeni bir iletişim çevresine girmek ve haberdar olmak siyasal katılma bakımından etkilenme sonucunu getirmektedir. Yeni meslek edinme, çeşitli olanakları yaratabilmekte ve bu olanaklar siyasal katılmayı teşvik etmektedir.

8- DİNİN SİYASAL KATILMAYA ETKİSİ

"Carlson (1934) yaptığı bir araştırmada üniversite öğrencilerindeki dinî inançların onların birçok sosyal meseler hakkındaki inançlarını belirleyen önemli bir faktör olduğunu bulmuştur."(30)

Bir kişinin inanç ve tutumlarının meydana gelmesinde içinde bulunduğu kültürün rolü etkili olmaktadır. Din de inançtan doğmaktadır ve kişilerin inançları oranında tutumlarını belirlemektedir.

(29) Doç.Dr.Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İst.1983, s.23

(30) David Krech-Richard S. Crutchfield, Sosyal Psikoloji, (Çev.Erol Güngör), İst.1980, s.213

Dinî inaç sahibi kişi, inançlarını tutumlarına yansıtmaktadır. Bu kişi siyasi tercihini yaparken inançlarına uygun bir yönetim şekli istemektedir.

"Yüksek derecede organize olmuş felsefî-dinî hisler, bu hislere sahip fertleri müsbet istikamete götüren birer ego standartlarıdır. Buna karşılık daha az organize olmuş felsefî-dinî hisler, ise ben'in korunmasına yarayan bir savunma vazifesi görürler.(31)

Siyasal Katılma Araştırmalarına göre çıkan sonuçlar:

(Ersin Kalaycıoğlu'nun 1983 yılında yaptığı araştırma sonucuna göre; Türkiye'de erkekler(sosyo-ekonomik statüye sahip olanlar), küçük yerleşme birimlerinde ikamet edenler, kitle iletişim araçlarını düzenli olarak izleyenler, siyasi olaylara ilgi duyanlar, siyasi rejim ve olaylar hakkında bilgili olanlar, siyasi etkinlik duygusuna sahip olanlar daha çok siyasi yaşama katılmaktadırlar.

Birkan Uysal'ın 1984 araştırmasına göre; sandık başına gitmeyen seçmenler ve siyaseti etkilemede bilerek pasif kalan bireyler vardır.

(31) A.g.e., s.215

Siyasal sisteme ilginin çoğalması, toplumla etkin ilişki içinde bulunanların katılması yönünde olmaktadır. Gelirin, öğrenim düzeyinin, sosyal faaliyetlerin, çevre ile ilişkilerin artması siyasete ilgiyi de artırmaktadır.

"Ülkemizde yapılmış bir siyasal katılma araştırmasının bulgularına göre erkekler, yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olanlar, küçük yerleşme birimlerinde ikamet edenler, kitle iletişim araçlarını düzenli izleyenler, siyasal olaylara ilgi duymaktadır."(32)

"Yaşama düzeyleri arasındaki ayırım, yaşama tarzları (yani davranış, âdet, alışkanlıklar, cinsiyet gibi) arasındaki ayırımları yaratır, bunlar da sınıf duygusunu güçlendirir. Fakat yaşama tarzı yalnızca yaşama düzeyine bağlı değildir. Örneğin, gelirleri eşit olmakla birlikte bir bakkalla bir profesörün, bir şarkıcı ile bir bankerin yaşama tarzları tıpkı değildir. Bu hal politik davranışları etkiler ve özellikle korporatif tipteki çatışmaları geliştirir.(33)

(32) Prof.Dr.Esat Çam, Siyaset Bilimine Giriş, İst.1981, s.310

(33) Maurice Duverger, Politikaya Giriş, (Çev.Samih Tiryakioğlu), İst.1984, s.59

"Siyasal katılma hakkının yaygınlaşmasına paralel olarak geniş kitlelerin siyasal katılmasını sağlamak, siyaset alanında onları temsil etmek üzere siyasal parti adını verdiğimiz örgütsel yapılar geliştirmişlerdir."(34)

C) DEMOKRASİLERDE KAMUOYUNUN ROLÜ VE SEÇİM KAVRAMI

" 'Halk tarafından yönetim' formülünde ifadesini bulan klâsik demokrasi teorisi, bütün ergin vatandaşların hür ve eşit iradeleriyle toplum yönetimine katılmaları anlayışına dayanır. Ancak, çağdaş demokrasilerde pratiğin bu ideal demokrasi anlayışına tam olarak uygun düştüğünü iddia edebilmek mümkün görünmemektedir. Gerçekçi gözlemler, teori ile pratik arasında oldukça geniş bir mesafenin bulunduğunu ortaya koymuştur.

Önce siyasal tercih hürriyeti üzerinde durmak gerekir. Teorinin öngördüğü bağımsız siyasal tercih acaba ne dereceye kadar vardır? Yapılan araştırmalar bunun sınırlı olduğunu ve birçok kimselerin siyasal tercihlerini başkalarına göre ayarladıklarını gösterir.

(34) Dr. İlter Turan, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İst. 1986, s.125

(Evli kadınların genellikle kocalarının tercihlerini benimsemeleri, çoğu kişilerin de bağlı oldukları sosyal grupların tutumlarına uymaları gibi) Ayrıca, çeşitli sosyal baskıların fertlerin iradeleri üzerinde etki yarattıkları da bir gerçektir."(35)

Siyasal tercihlerin yapılmasında tutum ve davranışlar, oy verme psikolojisi, seçmenlerin rolü gibi faktörler önem kazanmaktadır.Ancak demokratik toplumlarda vatandaşların karşısına çıkan sorunların gittikçe daha teknik ve daha karmaşık bir nitelik kazandığı görülmektedir.

"Demokrasinin esaslı öğelerinden biri kamuyu ilgilendiren bütün olanakların açık bir şekilde oluşması ve tartışılabilmesidir.Parlamentodaki tartışmaların halka duyurulmasında basına gerekli kolaylık gösterilmiştir.Verilen kararlara kamunun katılımı böylece sağlanmaktadır.Sonuçta kamuoyunun yaratmış olduğu tepki normların oluşmasında etkin olmakta.Halkın iradesi kamuoyunun etkisi altında olduğundan demokrasi ile kamuoyu arasındaki bu bağlılık tıpkılık prensibine dönüşmektedir.Yasaların yürürlüğü çoğunluğun kanaatine desteklenmelerine bağlıdır.(36)

(35) Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Ankara 1975, s.103

(36)Prof.Dr.Alim Şerif Onaran,"Kamuoyu ve Etki Alanları", Ders Notları

Demokratik rejimlerde iktidarın kökeninin halka dayandığı görüşü yaygındır. Seçimler demokrasinin vazgeçilmez esasıdır. Halk, iktidarı seçtiği temsilcilerine bırakır. Bireyler seçimler aracılığı ile yönetime katılırlar. Klasik demokraside, demokrasi seçimle tanımlanır. Bu nedenle seçim ve demokrasi birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak kabul edilmişlerdir. Ancak Marxist demokrasilerde seçim demokratik rejimin temeli olarak benimsenmemekte, kamu özgürlüklerinin maddi kaynaklara sahip sınıflar tarafından kullanılabilirdikleri ileri sürülmektedir. Kapitalistler yüksek maddi olanakları ile iletişim ve propaganda aracılığıyla kamuoyu üzerinde baskı yaparak kendi doğrultularında seçimleri sonuçlandırmakta ve seçimlerin yanıltıcı olduğunu savunmaktadırlar. Halk egemenliği teorisi seçimi bir hak, ulusal egemenlik teorisinde ise seçim bir görevdir. Günümüzde seçim hem hak, hem de bir görevdir' görüşü kabul edilmektedir.

Seçim, idare edenlerin idare edilenler tarafından desteklenmesi mahiyetini taşımaktadır.

"Belli bir süre için iktidar katına seçilenler, bir süre sonunda kendilerini seçmiş olanların karşısına çıkarak hesap vermek zorundadırlar. Bu hesap verme ameliyesinin kesin bir müeyyidesi vardır: İktidardan uzaklaştırma. Seçmenler karşısında duyulan korku, Duverger'in

dediği gibi, idare edenler için akıllı ve ölçülü davranışın başlangıcı sayılabilir.(37)

Demokrasinin işleyişi kitlelerin siyasi eğitimi, bilgilenmesi ve iktisadi zenginliğiyle orantılıdır. Kamuoyunun hürriyet içinde şekillendiği ve aydınlandığı ölçüde demokrasi başarı sağlayabilir.

D) SİYASİ PARTİLER VE KAMUOYU

"Ülkenin sosyo-ekonomik yapısı, gelişme düzeyi, tarihi, kültürü, ideolojisi hep beraber siyasal sistemi oluştururlar." Her parti sistemi, kamuoyuna empoze edilen ve bir yandan onu şekillendirirken bir yandan da şeklini bozan bir çerçeve meydana getirir. Bir ülkedeki parti sistemi, genellikle o ülkedeki kamuoyu yapısının sonucu olarak kabul edilir. Fakat bunun tersi de aynı şekilde doğrudur; kamuoyunun yapısı, tarihsel koşulların, siyasal evrimin ve aralarında seçim sisteminin hakim rol oynadığı birçok karmaşık etkenin sonucu olduğu kadar, geniş ölçüde parti sistemlerinin de bir sonucudur. Kamuoyu ile partiler arasındaki ilişkiler tek yönlü değildir;

(37) W.G. Runciman, Toplumsal Bilim ve Siyaset Kavramı, (Çev.Erol Mutlu), Ankara 1986, s.68

bunlar birbirine geçmiş, karşılıklı etki ve tepkilerden meydana gelen bir doku teşkil ederler.

Seçmen dolaylı veya dolaysız ilişkiler sonucunda kafasında belli bir partiye ilişkin olarak oluşturduğu fikre göre tercih yapmak durumundadır. Partiler propagan- da sürecinde tekrarlama yolu ile belleklere simge ve slo- ganlar yerleştirmeye çalışırlar.

Kişinin yaşam şartları (standatları) meslek ve eğitim, siyasete olan ilgisi araştırmalara yön vermekte- dir. 'burjuvazi' ve 'proleterya' düşünce tarzı farklı iki yapıyı meydana getiriyor. Bunlar iki ayrı sosyal tavır ve yaşayış biçimi ortaya koyar. Partilerin yapısı bu ayırım ile iki düşünce tarzını ortaya koyar. "Bir parti, belli bir yapıya sahip bir insan topluluğudur." (38)

"Seçmenler düşünce tarzlarını partilerin yapılarıyla birleştirerek, kendi siyasi eğilimlerine uygun olan top- lulugu benimserler. Ancak partilerin gizemliliği, onlar hakkında kesin bilgi elde etmeyi zorlaştırmaktadır." (39)

E) POLİTİK DAVRANIŞ VE OY VERME

En kolay siyasi katılma davranışı oy kullanmadır.

(38) Duverger, Siyasi Partiler, (Çev. Ergun Özbudun)

Ankara, 1974, s.10

(39) A.g.e., s.478

Ancak insanlar oy kullanma davranışını gerçekleştirme-
den önce politik davranışlarını belirlemek durumundadır.
Bu konuda edinilen tutum ve davranışlar oy kullanma
yönünü belirlemektedir."Seçim sistemlerinin tercihinde
siyasal düşünceler birinci derecede rol oynar."(40)

"Vatandaşların günlük siyasal hayatla ilişki kuruş-
larını inceleyen bir grup araştırmacı, oy kullanmakta
üç tür yöneliştten sözedilebileceğini önermişlerdir:
Partiye, sorunlara ve kişilere yönelik.Bu görüşe göre,
bazı vatandaşlar, siyasal sürecin önemli ögesi olarak
siyasal partileri görmekte, oylarını özdeştikleri par-
tiye vermektedirler.Adayların kimlikleri, tutumları ö-
nemsizdir."(41)

"Bütün kamuoyu yoklamaları, bütün seçim ve parti
çözümlemeleri politik seçimlerle yaşama düzeyi arasında
oldukça sıkı bir ilişkinin varlığını göstermektedir.
Bütün 'zenginler' gibi, bütün'yoksullar' da aynı taraf-
tan değillerdir kuşkusuz.Fakat zenginlerin en büyük bö-
lümü bir taraftan, yoksulların en büyük bölümü de öbür
taraftandır.Her toplumda, tüm arzularını giderebilen
ve yaşamın tam anlamıyla tadını çıkaran zenginlerle,
az-çok büyük yoksulluklardan acı çeken mahkumlar arasında

(40)Dr.Yaşar Gürbüz, Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku,
İst.1979, s.31

(41)Dr.İlter Turan, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış,
İst. 1986, s.42

karşıtlık, esastır: İkinciler birincilerin yerini almaya çalışırlar, onlar ise bunu elde tutmak için savaşırlar. Bu çatışma iktidarı ilgilendirdiği ölçüde politiktir. Onu da daima ilgilendirir. Çünkü iktidarı elde tutmak, ayrıcalıklardan yararlanmak ve bunları elde tutmak için gereken en etkin çarelerden biridir."(42)

Sorunlara bakarak oylarını belirleyecek olan kişiler varolan bir sorun karşısında siyasal partilerin tutumuna bakmaktadırlar. "Bir kısım vatandaş işe, siyasal tutum ve davranışlarını, siyasal kurumları yürüten, siyasal rolleri ifa eden ve bunlara aday olan kimselerin kişisel nitelikleri karşısında belirlemektedir."(43)

Siyasal tercihlere, politik alandaki tutum ve davranışlara, akıl ve bilgiden çok, duygusal faktörlerin, görenek ve alışkanlıkların yön verdiği ileri sürülmüştür. Özellikle kültür düzeyi düşük olan toplumlarda vatandaş kitlesinin önemli bir kesimi kendi gerçek menfaatlerinin bilincine varmaksızın seçime gittiği söylenebilir.

"Seçmenler bilgi ve kavrayışlarını aşan sorunları ile doğrudan doğruya karar almaya çağrılmamakta, sadece karar alacak olanları seçmekle yetinmektedirler. Günümüzün

(42) Maurice Duverger, Politikaya Giriş, (Çev. Samih Tiryakioğlu
İst. 1984, s.57-58

(43) Dr. İlter Turan, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış,
İst. 1986, s.42

'partiler demokrasisinde' ise, seçmen kitlesinin parti adaylarının ve programlarının tesbitinde söz sa-
sahibi oldukları ileri sürülemez."(44)

Oy verme kararını alırken seçmen içinde bulun-
duğu toplumsal küme; aile, arkadaşlar, okul ve din,
kent veya kırsal kesimde yaşıyor olma ile sosyo-eko-
nomik statü gibi karakteristiklerin etkisindedir.
Diğer bir etken siyasal partilerden biri ile görüş
olarak taraftar olma ya da toplumsal yaklaşım gibi
psikolojik bir bağ ile oluşmaktadır.Siyasal parti
başkanını 'tutmak' eğiliminin ağır basması yeterli
olabilmektedir.Kendisinden hoşlandığı için oyunu ona
verir.Ancak burada niçin? sorusu yine yanıtsızdır.
Bir partinin herhangi bir konuda o kişinin içinde
bulunduğu duruma iyi yönde yanıt verebiliyor olması
onu 'tutmak' için yeterli neden olabilmektedir.En
önemli etmenin belirlenmesi olanaksızdır.Belki kişi
dahi bunu bilmiyordur.Bir kimse adayın adından hoş-
lanma gibi bir nedenle karar verebilmektedir.Çeşitli
koşullar altında seçmenler tercihlerini değerlendire-
bilmektedirler.

"Siyasal sürece halâ karşılıklı bir etkileşim
olarak bakmamız gerekiyor; son birkaç on yıldır si-
yaset bilimcileri (veya sosyologlar) için en verimli

(44) Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, Ankara.1975,
s.103

inceleme konusu, yönetilenlerin seçmen rolü olmuştur. Örneklem araştırma tekniklerinin ve bu tekniklerin kitlesel seçmenlere uygulanmasında görülen gelişme, yorumu nasıl yapılırsa yapılsın, İkinci Dünya Savaşından önceki, siyaset kuramcıları veya tarihçilerin elinde bulunmayan miktarda bilgi üretimini sağlamıştır.(45)

Seçmenlerin anlaşılması, sadece seçimlerde kullandıkları oy ile değil, anayasal hükümler, parti yapıları ve seçimin yapıldığı bütün siyasal sistemin çözümlenmesini gerektirir. Seçmenlerle ne kadar görüşülürse görüşülsün, genel seçimlerin anlaşılması için ilk önce tarihin anlaşılması gerekir. Seçmenlerin seçim kampanyası sırasında sunulan seçenekler arasından bilerek bir seçim yapmaları varsayım olarak kabul edilmiştir. Ancak oy kullanma, gerçekte bir karar vermekten çok bir alışkanlık gibi görünmektedir. Seçmenler siyasal karar vermekten çok toplumsal kümelerine ters düşmemek için hareket etmektedirler. İnsanların nasıl oy kullandıklarını öğrenilebilir ancak niçin böyle oy kullandıklarının yanıtını almak zordur. Araştırma sonuçları az bir yanılma ile önceden kestirilebilmektedir. "İnsan davranışlarındaki neden ve sonuç üzerine savımız, basitçe bağlantıların

(45)W.G.Runciman, Toplumsal Bilim ve Siyaset Kavramı, (Çev.Erol Mutlu),Ankara,1986, s.65

gözlemlenmesinden çıkarılamayan belli sezgisel nosyonlara dayanmaktadır.(46)

"Bir grubun yüksek bir oy verme oranı göstermesi, (1) çıkarlarınınin hükümetin takip ettiği politikadan kuvvetle etkilenmesine, (2) alınan siyaset kararlarının kendi çıkarlarıyla ilgili olduğu bilgisini edinmesine, (3) oy vermeyi zorlayan sosyal baskılara karşı karşıya kalınmasına, (4) farklı siyasal partilere oy vermesi için üstünde ayrı ayrı baskı olmamasına bağlıdır.(47)

F) SİYASAL İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ KAMUOYU ÜZERİNDEKİ ONEMİ

Türkiye'de siyasal iletişim çalışmaları 1960'lı yıllarda başlamış ve üniversitelerin çeşitli araştırmaları ile sürmüştür.1961 Anayasası ve aynı yılda TRT siyasal iletişim yönünden toplumsal yapıda yerlerini almışlardır.TRD programları ve haberleri siyasal bakımdan sürekli olarak izlenmiştir.

"Günümüz toplumlarında kitle iletişiminin yoğunlaşmasına karşın, bağımlı konumdaki insanların toplumsal

(46) A.g.e., s.68

(47) S.M.Lipset, Siyasal İnsan, (Çev.Mete Tunçay),Ankara, 1986, s.171-172

yaşamlarına ilişkin sorunlar üzerinde bilgilenebilmeleri güçleşmektedir.(48)

Kitle iletişim araçları bilgi verme işlevinde bulunmaktadır.Bunun sonucunda birey, siyasal olayları anlama, algılama ve kavramayı içeren siyasal biliş üzerine eğilmektedir.Kitle iletişim araçları siyasal iletişim araştırmalarını bir anlamda tamamlamaktadır.Araştırmacılar ve kitle iletişim araçlarının ortaya çıkardığı bilgiler ile daha fazla bilgi birikimi ve daha anlamlı sonuçlar alınabilmektedir.

"İletişimin kamuoyu üzerindeki etkisinin miktarı, hitapettiği bireylerin niteliğine göre de değişir. Herhangi bir konuda daha az bilgili insanlar, iletişim media'sının etkisiyle fikir değiştirme hususunda daha açıktırlar."(49)

Kitle iletişim araçlarını izlemek bireye çevresindeki olaylar ve çevresinin yapısı konusunda bilgi edinmesini sağlar.Birey, ulusal ve uluslararası siyasal sistemleri, nasıl ilişkiler içinde olduklarını vs.pek çok bilgiyi yayın araçlarından almaktadır.

(48)Doç.Dr.Unsal Oskay, Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri, Ankara, 1982, s.333

(49)Prof.Dr.Jur.Alim Şerif Onaran, Kamuoyu, İst. 1984, s.59

Haberlerin kitlelere yayılmasında kitle iletişim araçlarının sorumlulukları bulunmaktadır. İktidar mücadelesi gösteren politikacıların toplum ile ilişki kurmaları iletişim yoluyla gerçekleşmektedir. Bireylerin fikirleri yayın yoluyla aldıkları etkiler altında oluşabilmektedir. Bireysel görüşlerin oluşmasında aile, arkadaşlık grupları, meslek, kültürel veya dinî grupların karşılıklı etkileşimi yanında büyük yayın organları kamuoyu oluşturmanın tekeli ellerinde bulundurmaktadırlar. "Biyolojik bilimlerin, her uyarı bir tepki uyandırır mekanizması, psikolojide de geçerli sayılmıştır. Davranışlar psikolojisine göre psikolojinin esası refleks'dir. Davranışlar birbirinin üzerine eklenmiş reflekslerdir. Bu açıdan bakılınca, öğrenim ve uyum doğuştan gelen veya kazanılan reflekslerin tümüdür. Böylece her türlü dış koşullandırmaya açık atomize bir toplumda, fikirlerin ve giderek kamuoyunun oluşmasında mass media'nın önemi daha kolaylıkla anlaşılır.(50)

"Özellikle göze ve kulağa hitabedebilen kitle iletişim araçları fazla bir eğitimden yararlanamamış olan geniş kitlelerde eğitim kadar etkili olabilecek bir toplumsal ve siyasal ilgi ve bilgi kaynağı oluşturabilmektedir.(51)

(50) Sevim Gürbüz, Kitle Haberleşmesi, İst.1981, s.22

(51) Doç.Dr.Ersin Kalaycıoğlu, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İst.1983, s.34

Siyasal katılma üzerinde kitle iletişim araçlarının propaganda etkisi bulunmaktadır. Siyasi parti liderleri her türlü yayın aracını propagandalarında kullanmaktadırlar. İktidar partisi ise siyasi amaçları doğrultusunda bu araçlardan yararlanmakta ve kısıtlamalar koyabilmektedirler. Siyasi partiler, siyasal simge ve sloganlarını kitle iletişim araçları ile en kolay şekilde duyurabilmektedirler.

Gerçek bir siyasal bilinçlenmenin olabilmesi için kitle iletişim araçlarının tüm olanaklarının seferber edilmesi gerekir. Görünürde bu görev basın tarafından yapılmaktadır. Anayasal bir kurum olan TRT bu görevi çok daha etkin bir biçimde yerine getirebilir.

G) TÜRK SİYASAL SİSTEMİ İÇİNDE SEÇMEN DAVRANIŞI

"Yüzyılımızın siyasi panoramasını şöyle özetleyebiliriz: Ondokuzuncu yüzyıl'da tarih sahnesine çıkan, başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi halk, yirminci yüzyılda da, bilinçlenme düzeyine ve içinde yaşadığı koşullara göre iktidarı etkilemek ya da ele geçirmek yolunda kendisine uygun düşen yöntemleri aramayı sürdürüyor. Bir taraftan da özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra siyasi bağımsızlıklarına kavuşmuş

az gelişmiş ülkeler iktisadi bağımsızlık savaşını veriyorlar."(52)

Türk toplumunun sınıfsal yapısında sermaye sınıfı ile işçi sınıfının az gelişmişliği kendi aralarında ayırımlara yol açmaktadır. Bu iki sınıfın neden oldukları gruplaşma farklı bilinç düzeylerini yansıtarak siyasal alanda da farklı siyasal partilere destek vermeye yol açmaktadır. Sermaye sınıfının en gelişmiş kesimini oluşturan gruplar, Demokrat Parti ve Adalet Partisi'ni desteklemişlerdir. 1970'li yıllarda Türkiye'deki kapitalist düzenin işlememesi üzerine Cumhuriyet Halk Partisi'ne yönelme eğilimi, daha sonra askeri hükümete, 1983 seçimleri öncesinde Anavatan Partisi ile Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne destek vermişlerdir. Taşradaki bölüm Milli Selamet Partisi'ne destek vermiştir. Buna karşılık işçi sınıfı tarım ve sanayi alanında bölünmüştür. Her iki sınıfın da bölünme nedeni az gelişmişliktir. Bu iki sınıfa da dahil olmayan gruplar ise memur, esnaf, köylü gibi birçok insanlar vardır. Türkiye'de siyasetin sınıfsal yapı tarafından belirlendiği artık açıktır.

(52) Doç. Dr. Murat Sarıca, 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, İst. 1980, s.159

Rejim üzerindeki anlaşmazlık Türk siyasal yaşamında askerî müdahale ile karşılaşmak sonuçlarını getirmiştir. Bunun nedenleri ise; 1960 yılında Demokrat Parti'nin demokratik olmaktan uzaklaşması ile ekonomik zorlukların yarattığı bunalım, 1971 yılında anarşik olayların yarattığı otorite boşluğu, 1980 yılında ise, ülkenin iç savaşa sürüklenmesi ve enflasyonun yarattığı ekonomik bunalımdır. Ancak her üç müdahalede de en önemli etken toplum ile politikacıların rejimin temel ilkeleri üzerinde anlaşmazlığı olmuştur.

1965-1985 yılları Türkiye için toplum yapısının gelişimi açısından önemlidir. "Hızlı değişen sanayileşmemiş toplumlarda değişmelerin belirli bir aşamasında, değişimin iç ve dış dinamiğini yaratan merkezlerin ittirmesi ile, yeni tür bir düşünme düzeni kaçınılmaz hale gelir. Çoğulcu, farklılaşmış ve yeniden örgütlenmiş toplumsal yapı yeni bilgi gerektirir ve bu bilgiyi sağlayacak koşulları zorlar. Türkiye böyle bir aşamaya 1960'ların ortasında ulaştı." (53)

Bu aşamada toplumsal ilişkileri açıklayan bilgi gereksinimi ortaya çıkıyor. Toplumumuz birçok köklü sosyal yapı değişikliği geçirdikten sonra sistematik bilgiler değer kazanarak araştırmalar istenen niteliğini almıştır.

(53) Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1986, s.75

Ekonomik göstergelere göre rürkiye için yarı-ge-lişme aşamasında denilmektedir.Toplum yapısı değiş-tikçe, yeni bilgilere ihtiyaç olmakta ve eski bilgi-lerle, yeniler uyum sağlayamadıklarında yeni çevreler doğmaktadır.

Türkiye'de toplumun iş olanakları, hızla artan nüfusun oranını dengeleyememekte ve bunun sonucunda açık işsizlik ve yurt dışına işçi göçü ortaya çıkmak-tadır.Eğitim isteği ile olanakların dengesizliği bir toplum sorununu yaratmaktadır.Orgütlü toplumsal gü-venlik yeterli değildir.Tarımın makinalaşması, halkın beklentilerinin artması, kent yaşamının üstün görülmesi köyden kente göçe neden olmaktadır.Göç ise şehirdeki kentleşme, olanak ve hizmetleri yetersizleştirecek, sonuç gecekondü sorununu getirecektir.Türkiye bunlara benzeyen pek çok toplumsal sorunla karşı karşıyadır.Tüm bunlar seçmen davranışlarında etkili olmakta ve her kişi içinde bulunduğu durumu daha iyi yapabilecek bir siyasi parti ile özdeşleşmeye çalışmaktadır.

Türk insanı değer ve kültür bunalımı içinde, kır-kent kültürleri, laik-islâmî değerler, geleneksel-çağ-daş yaşam biçimlerine bir yön verme çabasındadır.Farklı sosyal tabaka ve sınıfların kendi özlem ve gereksinme-lerine uygun toplumsal yapıyı oluşturmak istemeleri,

siyasal iktidara egemen olmakla mümkündür. Bu çaba ortadan kalktıktan sonra insanların sağlıklı bir siyasi düşünce tarzı oluşturmaları ve bunu geliştirmeleri mümkün olacaktır.

III- KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

A) GENEL TANIM

Kamuoyu araştırmaları; "Bireylerin ve örgütlerin sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki davranışlarını, gereksinimlerini, inançlarını, güdülerini ilgilendiren bilimsel verilerin sistematik olarak toplanması, objektif yöntemlerle kayda geçirilmesi, sınıflandırılması, analizi ve sunulmasıdır." (54) Bir başka anlamda araştırma; "bilginin bulunması, geliştirilmesi ve gerçeğe uygun olup olmadığının kontrol edilmesi için harcanan bir çaba" (55) dir.

Genel tanım içinde siyaset kamuoyu araştırmaları için; Kamunun, politikacıların, konu ile ilgili birey, grup ve örgütlerin, halkın istekleri, davranışları, özellikleri, inançları konusunda önyargısız ve doğru bilgilere ulaşabilmeleri için yapılan bilimsel araştırmalardır, denilebilir.

Sosyal araştırmalar için 'açıklayıcı araştırma'lardır, denilebilir. "Açıklayıcı araştırmanın amacı eldeki

(54) M. Robert Worcester, Journalists' Guide To The Publication of Opinion Survey Results, Published by E.S.O.M.A.R., 1984, s.1

(55) J.F. Rummel, Eğitimde Araştırmaya Giriş, (Çev.R. Taşcıoğlu), Ankara 1968, s.1

hipotezi ispatlamak değil sınınamaktır. Araştırmada temel bir hipotez kurmak; bir spekülasyonda bulunmaktır. Araştırma çalışmalarında asıl önemli olan, spekülasyon ürünü hipotezlere karşı 'soğuk kanlı' kalabilmek; ancak araştırma yöntemlerine uygun bir sınınamadan sonra ispatlanmış spekülasyonları bilimsel kuramların geliştirilmesinde kullanmak; bunda da 'ihtiyatlı' ve 'kuşkucu' olmaktır. Bunun başlıca nedeni, toplumsal olguların araştırılmasında ele alınan olguların birbirinden ve bizim daha önceki yaşam denemelerimizden soyutlanmasının çok gerekli, fakat çok güç olması; bu alanda bilimsel yöntemlere uyulmaması halinde olguları gerçeklikleri içinde değil, fakat yanlış görünümleri içinde görmekten öteye gidememek zorunda kalmamızdır.(56)

"Matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle yetinmeyip, bütün mümkün araştırma araçlarından faydalanmak suretiyle, 'modeller'(bunlara 'kalıplar' veya 'şemalar' demek daha doğrudur), yani az çok yaklaşık nitelikte tutarlı bütünler meydana getirmeye çalışılmıştır; bunların değeri, kendilerini doğrulama veya daha kuvvetli bir ihtimalle yalanlama amacını güden yeni monografik çalışmalara ilham vermek ve yol göstermekten başka

(56) Dr. Ünsal Oskay, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 1972, s.86

birşey değildir. Her iki durumda da, modeller, gerçeği arama çabasına yeterince hizmet etmiş olacaktırlar. Her modelin gerçeğe yakınlık derecesi, o modele temel teşkil eden gözlemlerin niceliğine göre değişir; fakat bu yakınlık derecesinin kesinlikle saptanmasına daima çalışılmıştır.(57)

Sosyal olayların araştırma ile açıklığa kavuşturulmasında; incelenen sosyal olay üzerinde tespit edilmesi gereken konulara bakmak gerekir. İncelenen sosyal olayla ilgili davranışlarını gözleyeceğimiz kitlenin seçilmesi ve bu örnek kitle üzerinde gözlem yaparak bunu kitlelerin bütününe genelleştirmek gerekir. Araştırmanın güvenilirliğinin ve geçerliğinin sağlanması esastır. Örnek, nüfusun bütün özelliklerini yansıtıyorsa temsil gücü yüksek olur. Bunun ölçümü tekrar yoluyla mümkündür. Tekrar yolu ile aynı sonuca varılıyorsa yöntemin doğruluğu kabul edilir.

Kamuoyu sosyal araştırmalarında kullanılan yöntem ve tekniklerin hergeçen gün gelişmesi ve bilimsel yöntemlerin kullanılması, alınan sonuçlardaki yararı arttırmaktadır.

(57) Duverger, Siyasi Partiler, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara, 1974, s.9

B) KAMUOYU ARAŞTIRMALARININ TÜRKİYE'DE GELİŞMESİ

"Kamuoyu yoklamalarının en geniş ölçüde uygulama alanı bulduğu Birleşik Amerika'da ünlü Gallup Enstitüsü (American Institute of Public Opinion) (AIPO), Roper, Fortune, Elmo, NORC (National Opinion Research Center), Minnesota Poll, Iowa Poll gibi; Almanya'da EMIND Institut GMBH Co., Fransa'da ETMAR, ESOMAR gibi dinazor kuruluşlar; bizde de aynı nitelikte fakat daha mütevazı PEVA(Piyasa Etüd ve Araştırma) ve PIAR (Piyasa Araştırma) kuruluşları mevcuttur.(58)

Son yıllarda kamuoyu araştırmaları sadece basit bir kazanç ya da akademik bir merak konusu olmaktan çıkarak kamuoyunun ve siyaset adamlarının önem verdiği bir konu haline gelmiştir.Bugün bu kuruluşlara; Veri, Biar, Unilever-Baker, Kamar, Konda, Kamoy, Arat, ve Data gibi isimler de katılmıştır.

1968 yılından bu yana Türkiye'de kamuoyu araştırmaları yapılmaktadır.Kamuoyu araştırmaları, piyasa araştırmalarından sonra ortaya çıkmıştır.Bu araştırmalarda bugüne gelene kadar beş önemli olay görülmektedir:

(58) Prof.Dr.Jur. Alim Şerif Onaran, Kamuoyu, İst. 1984, s.151

1. 1962 yılında PEVA şirketinin kurulması (Türkiye'de kamuoyu araştırmaları yapmak amacıyla kurulan ilk kuruluş)
2. 1975 yılında PİAR'ın kurulması.
3. 24 Ocak Ekonomik Kararları. Araştırmalarda yararlı bir kaynak olması bakımından önemlidir.
4. YÖK. Piyasa araştırmalarının yayılmasında sağlıklı bir kaynak olmuştur.
5. 1983 Seçimleri ve sonuçları.(59)

Basında yayınlanan seçimlerle ilgili kamuoyu araştırmaları birkaç farklı şekilde ele alınabilir:

a) Ciddi ölçümler:

- Bir araştırma kuruluşuna yaptırılanlar,
- Gazetenin kendisinin yaptığı araştırmalar

b) Ciddi amaçla yapılan yanlış uygulamalar. Örneğin seçim sandığı uygulaması. Bu bir tür mini seçim olup, çeşitli bölgelere seçim sandığının götürülerek o bölge için tahminde bulunma amacıyla yapılan uygulamadır. Bunlar bilimsel yanı olmayan denemeler olduğundan ölçümleme için doğru sonuç vereceği söylenemez.

(59) "Türkiye'de Kamuoyu ve Piyasa Araştırmaları Sempozyumu", Boğaziçi Üniv. 25.7.1987 (Bülent Tanla)

c) Yanlış varsayımlı, saptırmalı girişimler.

Ölçüm sonucunu etkileyeceği varsayımından hareketle

kasıtlı (saptırmalı) ölçümlere yer verilir. Bu da;

-Bir araştırma yapılır, ancak saptırarak yayımlama sözkonusudur.

-Hiçbir araştırma yapmadan yapılmış gibi gösterme şeklinde iki türlü olabilmektedir.

d) Yalnız haber ulaştırmak amacıyla, araştırma yapmadan masa başında tahmin yapmak.

e) Geleneksel tahmin yolu: Çeşitli bölgelerde özellikle kahve toplantıları konuşmaları izlenerek rastgele tahmin yapılır.

Kamuoyu araştırmalarına giderek artan ilgi bu konunun artık ciddi ölçümlerle yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu işi yapan ve yayınlayanların sorumlulukları, kamuoyunun bilinçli olarak ayrıntılı bilgiye önem vermesiyle artmaktadır.

IV- PİAR-SİAR KURUMU

A) KURULUŞU

PİAR(Piyasa Araştırmaları) ve SİAR (Sosyal ve İktisadi Araştırmalar), uluslararası bir araştırma kuruluşu olan GALLUP ile ESOMAR'ın üyesi olan iki kardeş kuruluştur.

GALLUP; Kamuoyu araştırması kurumlarının babası sayılan "Gallup Institute of Public Opinion" adıyla 1935 yılında kurulmuştur. Bugün 41 ülke kuruluşu ile 50 ülkede araştırmalar yapmaktadır.

ESOMAR; Avrupa Kamuoyu ve Pazar Araştırması Derneğidir. ESOMAR, araştırmacılara ülkelerarası bilgi alışverişini sağlamakta, teknik hizmet standartlarını belirlemekte ve yükseltmeye çalışmaktadır.

PİAR; 1961 yılında Türkiye'de ilk profesyonel araştırma kuruluşu olarak kurulan PEVA'dan 1975 yılında ayrılarak, Eylül ayında kurulmuştur. 1983 yılında çalışma alanını ikiye ayıran PİAR, kendi bünyesinde kurduğu ayrı bir bölüm olan SİAR ile sosyal araştırmalarını yapmaktadır.

B) PIAR ARAŞTIRMA TÜRLERİ

Kamuoyu araştırmaları, PIAR'ın çalışma alanına giren araştırma türlerinden yalnızca biridir. Bunu da 1986 sonlarından bu yana SIAR üstlenmiş bulunuyor. PIAR'ın çalışma alanına giren araştırmalar şunlardır:

1- Pazar Araştırmaları:

Pazar araştırmalarında, yatırım kararıyla başlayan süreçte üründen ambalaja, reklamdaki dağıtıma kadar; diğer bir deyişle üretim aşamasından tüketim aşamasına kadar pek çok sorunla karşılaşılır. PIAR, konulara uygun yöntemler seçerek sorunları açıklamakta ve çözüm yollarını önermektedir.

2- Yönetim Hizmetleri:

Yönetimle ilgili sorunlarda, özellikle pazarlamada karşılaşılan darboğazdan çıkılmasında kuruluşlara danışmanlık yapmaktadır.

3- Kamuoyu Araştırmaları:

PIAR, seçim öncesi araştırmaları başta olmak üzere, halkın politik ve ekonomik eğilimlerini ve beklentilerini saptayan, davranış nedenlerini açıklayan araştırmaları yürütmekte, televizyon, radyo ve basın

gibi yaygın kapsamlı medyaların tüketici davranışları üzerindeki etkilerini incelemekte ve değerlendirmektedir.

4- Yatırım Araştırmaları:

Uzun dönemde başarı ve kârlılık, yatırım kararının doğru ve isabetli olmasına bağlıdır. PIAR, yatırım öncesi araştırmalarla doğrulanan fizibilite çalışmalarını yaparak, yatırım döneminde kuruluş yerinin, uygun teknoloji ve teçizatın seçiminde yardımcı olmaktadır.

PIAR, 1987-1981 yıllarında Federal Alman Cumhuriyeti'nin Ekonomik İşbirliği Bakanlığı'na Türk işçi yatırımları konusunda danışmanlık yapmıştır.

5- Dış Pazar Araştırmaları:

Ülkemizde ödemeler dengesinin sürekli açık vermesi, dış pazarlardaki koşulların değerlendirilmesini ve akılcı dış satım olanakları bulunmasını gerektirmektedir. PIAR, kendi olanakları yanında, işbirliği yaptığı yerle ve yabancı kuruluşlardan aldığı bilgilerle ürün bazında dış pazarlara dönük veriler toplamakta ve değerlendirmeler yapmaktadır. PIAR dış pazarlara dönük çalışmalarını ülke bazında da yürütmekte, uluslararası ekonomik değerlemeler yapmaktadır.

6- Talep Tahminleri:

PIAR, günlük ve dayanıklı tüketim malları için kısa ve uzun dönemli talep tahminleri yapmaktadır.

7- Tüketici Profili Araştırmaları:

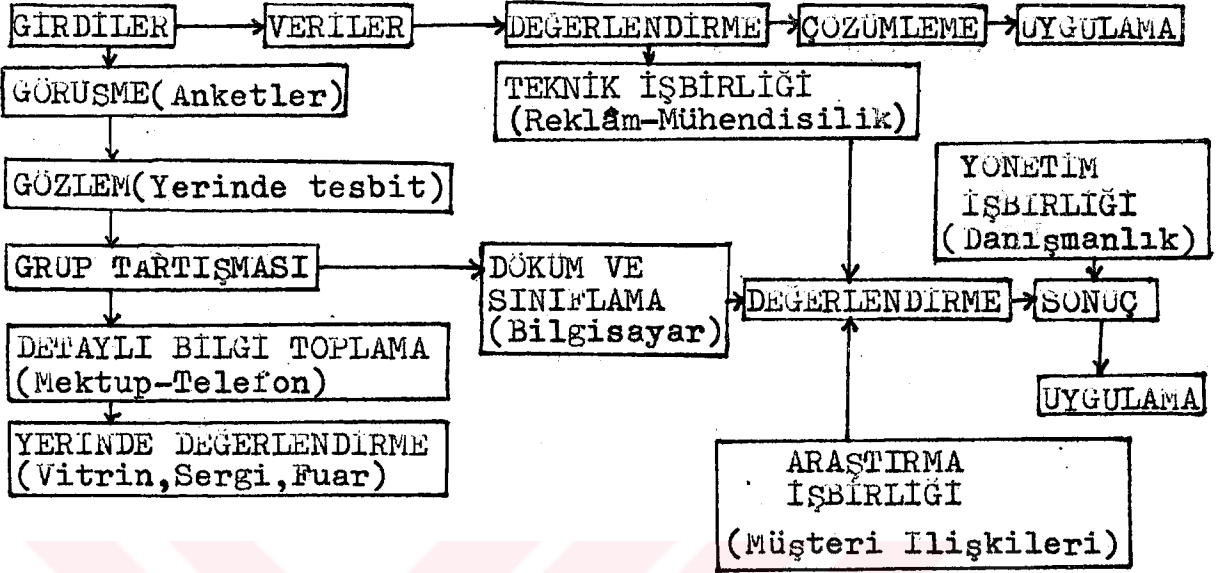
Özellikle, hizmet ve basın sektörlerinin yaratmış oldukları alıcı-okuyucuların, sosyo-ekonomik ve demografik yapılarını açıklayan çalışmalar yapılmakta, tanımlanan tüketiciye verilen hizmetlerin nitelikleri, alıcı-okuyucunun beklentileri, olumlu ve olumsuz görüşleri değerlendirilmekte, bu çalışmalarla, hizmetle alıcı arasında gerçekçi bir alış-veriş kurulması sağlanmaktadır.

C) PIAR ÇALIŞMA MODELİ:

PIAR, herhangi bir araştırmada, sorunun tanımını yaptıktan sonra araştırma modelini kurar ve araştırmacılarca denenmiş yöntemlerden birini seçer. Gereken durumlarda uzmanlarla işbirliği yaparak işi veren kuruluşun yazılı kaynaklarını ve yöneticilerden aldığı bilgileri değerlendirir.

PIAR, değişik yöntemler ya da değişik örneklerle çalışarak derlediği bilgileri ve ulaştığı sonuçları birbirleriyle karşılaştırmayı ilke edinmiştir.

PIAR Çalışma Modeli şöyledir:

D)PIAR-SİAR KAMUOYU ARAŞTIRMALARINDA KULLANDIKLARI YÖNTEM VE TEKNİKLER:

PIAR-SİAR Kamuoyu araştırmalarında kullandıkları yöntem ve teknikleri üyesi buldukları ESOMAR (Avrupa Kamuoyu ve Pazar Araştırması Derneği) ın belirlediği şekilde yürütmektedir.

"Kamuoyu araştırmalarının açıklayıcı, analitik ve yorumlayıcı olmak üzere üç temel işlevi vardır."(60) Bunlardan açıklayıcı işlevli olanları 'durumun ne olduğuna', analitik yaklaşımlıları 'durumun niçin öyle

(60) M.Robert Worcester, Journalists' Guide To The Publication of Opinion Survey Results, Published by E.S.O.M.A.R.,1984, s.2-3

olduğuna', yorumlayıcı işlevlileri ise 'ileride ne olabileceğine' ilişkin bilgi toplarlar.

Kamuoyu araştırmalarında soruların nitelikleri ve sorulus biçimleri ile örneklem grubunu seçme işlemleri en önemli noktalar olarak görünürler.

1- Soruların Hazırlanması(Soru Sorma Sanatı):

Kamuoyu araştırmalarına ilişkin soruların hazırlanması ve sorulmasında göz önünde bulundurulması gereken temel unsurlar şöyle sıralanabilir:

a)Sorular dengeli bir biçimde sorulmalıdır (.... 'ın aleyhinde ya da lehinde misiniz? gibi.)

b)Soruda geçen kavramların hangi anlamlarda kullanıldığı belirtilmelidir.Örneğin; herhangi bir soruda kullanılan 'misilleme' kavramı bazıları için 'yüze yumruk atmak', bazıları içinse 'nükleer savaş' anlamına gelebilir.

c)Sorular herkesin anlayabileceği bir uslûpla sorulmalıdır.

d)Soruda adı geçen kimselerin kim olduğu açıklanmalı, bu kişilerin ankete katılanlar tarafından bilindiği varsayılmamalıdır.

e)Hakkında bilgi toplanan kişi ya da grupları küçük düşürücü sözcüklerden kaçınılmalıdır.

Sorular biçimleri açısından değerlendirilirken 'yanlı sorular' önemli bir sorun olmaktadır. Soruların yanlılık derecesi değerlendirilirken aşağıdaki noktalar dikkate alınır:

a) Açıklık: Sorular okuyanlar tarafından anlaşılır nitelikte olmalıdır. Soruların açıklık ve anlaşılabilirlik derecelerini test etmenin en iyi yollarından biri, alana çıkmadan önce, özellikle kuşku taşıyan maddeleri yakın çevrede (örneğin işyerinde) tartışarak gerekli düzeltmeleri yapmaktır.

b) Çift yanlı sorular: Bir sorunun birden çok yanıt gerektirdiği ancak bir tek yanıt istendiği durumlarda ortaya çıkar. 'Petrolün vesika ile satılmasına ve sıkı fiyat kontrolüne taraftar mısınız, değil misiniz? Örneğinde görüldüğü gibi soru, farklı yanıtlar gerektirebilecek iki farklı konu içermektedir. Dolayısıyla, 'taraftar değilim' yanıtı hangi konuya karşı olduğunu açıkça göstermemektedir.

c) Kesinlik: İyi bir araştırma sorusu hangi konuya işaret ettiğini hiçbir belirsizliğe meydan vermeksizin açıkça ortaya koymalıdır. Örneğin, 'Son seçimlerde oy kullandınız mı?' sorusunda hangi seçimlere işaret edildiği belirsizdir.

d) Zamanda kesinlik: Sorularda kullanılan zamana ilişkin sözcüklerden ne kastedildiği, hangi zaman diliminin kap-

sadığı açıkça belirtilmelidir.Örnek: 'Model kentlerin gelecekteki harcamalarının 50 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir.Bu programı destekliyorsunuz, desteklemiyor musunuz?' sorusunda 'gelecek' sözcüğünün hangi zaman dilimini kapsadığı açık değildir.Dolayısıyla alınacak yanıtlar da pek güvenilir olmayacaktır.

e)Yüklü(Değer yargısı taşıyan) sorular:Bazı tür sorular toplumsal prestij, sosyal beğenilirlik faktörlerini içinde taşıdıklarından kişileri farkında olmadan 'evet' yanıtı vermeye yönlendirebilir.Bu durum insanların genellikle kötü ve bilinmeyen şeyler söyleme eğilimlerinden kaynaklanabilmektedir.

f)İlgili konuya ait çok şey bilindiğini varsaymak: Soru sorma tekniğinde yapılan yaygın yanlışlardan biri de yanıtlayıcının ilgili konuda yeterli ön bilgisi olduğu varsayımdır.Sorunun içerdiği tüm kavramların okuyucu tarafından hiç bilinmiyormuş gibi açıklamalarının yapılması bu konudaki yanıtları azaltacaktır.

g)Dengesiz ölçekler: Bir soruya verilmesi beklenen alternatif yanıtların olumsuzdan olumluya doğru giden derecelenmeleri arasında atlamalar olması, yanıtların da sağlıklı olmasına yol açabilir.Dengeli bir ölçümlemede 'kuvvetle katılıyorum-katılıyorum-kararsızım-

katılmıyorum-hiç katılmıyorum gibi derecelendirmeler söz konusudur. Bu tür ölçümlemede her iki uç arasındaki nüansları görmek mümkün olabilmektedir.

h)'evet' deme eğilimi: Bazı araştırmalar insanlarda 'evet' deme eğiliminin 'hayır' deme eğiliminden daha fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca olumlu cümlelerin, olumsuz cümlelere kıyasla daha çabuk anlaşıldığı ve olumlu cümlelere 'evet' deme eğiliminin daha fazla olduğu da başka araştırma bulguları arasındadır.

2- Örneklemenin Seçilmesi:

Örneğin iyi seçilmesi onun tipik olmasını belirtir. Örnek bütünü temsil edebilmelidir.

Örnekleme, soru oluşturma, görüşme ve rapor yazma tekniklerinden daha kolay birtakım teknik işlemleri kapsayan bir süreçtir.

a) Örneklemenin seçildiği çevre:

Örneklemenin seçildiği çevre, örneklemin ilgili değişkenleri ya da ölçülen karakteristikleri açısından temsil ettiği bir gruptur. Araştırma sonuçlarının genellendiği çevrenin, gerçekte örneklem grubunun içinden seçildiği çevre olup olmadığı araştırma sürecinde üzerinde dikkatle durulması gereken bir noktadır.

b) Olasılık Örneklemesi (Rastlantılı Örnekleme):

Bu örneklem türündeki 'rastlantılı' sözcüğü, rastlantı ilkelerine göre seçilen belli sayıdaki kişilerin görüşlerinin tüm topluluk ya da evreni temsil ettiği varsayımı ile kullanılmıştır.

Rastlantılı örneklem ya da olasılık örneklemesi, büyük bir grup ya da evrenin birimleri arasından her birimin seçilme olasılığı diğerine eşit olacak şekilde yapılan seçme işlemidir. Bu örneklem tekniği, örneklem grubundan elde edilen istatistiksel sonuçların örneklem grubunun seçildiği çevrenin diğer birimleri için de geçerli olabileceğinin tahminini mümkün kılar.

Kamuoyu araştırmalarında en çok kullanılan rastlantılı örneklem teknikleri üç başlık altında toplanabilir:

1- Basit Rastlantılı Örneklem:

Hane halkı, kişi ya da örneğin seçmen kütüklerinde kaydı bulunan oy kullanacak gençler gibi birimler arasından geniş olarak tanımlanmış çevre, belli bir hata payı ile temsil edeceği varsayımıyla yapılan seçme işlemidir.

2- Tabakalı Örnekleme:

Çevrenin her alt küme ya da tabakası için hesaplanan olasılıklara dayanarak, bu alt kümeleri temsil eden kişi ya da birimlerin seçilme işlemidir.

Bu sürece örnek olarak; nüfus kütüğüne oy vermek üzere kaydolmuş kişileri genç-orta-yaşlı olmak üzere gruplara ayırmak ve her kategoriden kendi çevrelerinin büyüklüğü ile orantılı ve basit rastlantılı örnekleme tekniği ile seçilen örneklem grupları oluşturmak gösterilebilir.

Tabakalı örnekleme tekniğindeki hata payı rastlantılı örneklemeyle oranınla daha azdır.

3- Orantısız Rastlantılı Örnekleme:

Orantısız Rastlantılı Örneklemedeki temel yaklaşım da diğerleriyle aynıdır.Tabakalı örneklemeden farkı, çevre içindeki farklı katmanlardan, herbirinin evrendeki oransal yerine bakılmaksızın seçim yapılmasıyla oluşturulmasıdır.

c)Örnek Seçmenin Rasyoneli(Mantığı):

Rastlantılı Örnekleme işleminde teknik ya da

ekonomik bazı güçlükler nedeniyle bir takım değişiklikler yapmak gerekebilir. Bu tür değişik işlemlerden geçirilerek oluşturulan örnekleme türleri şu başlıklar altında incelenebilir:

1-Sistemantik Örneklemeye:

Sistemantik Örneklemeye belli bir listedeki madde ya da kişi adlarından standart bir aralık katsayısı kullanarak, istenilen noktadan başlamak suretiyle yapılan örnek seçme işlemidir.

Bu sistem daha çok telefon veya posta aracılığıyla yapılan kamuoyu araştırmaları için uygundur. Örneğin 30.000 adın bulunduğu bir rehberden 300 kişilik bir örnek grubu oluşturulmak istenirse bunun aralık katsayısı 100 olmalıdır. Seçilecek ilk ad, ilk 100 ad içerisinde tesadüfi olarak belirlenir. Diyelim ki bu 33. ad ise bunu takip eden 133. ad örneğe otomatik olarak ve ikinci ad olarak seçilecek işlem böylece devam edecektir.

2- Çok Aşamalı Alan Örneklemesi:

Çok Aşamalı Alan Örneklemesi geniş coğrafi bölgelerde uygulama gerektiren, yüz yüze araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Bu yaklaşımda uygulamaya katılan hane halkı ya da bireyler çeşitli

aşamalarla seçilirler. Başka bir deyişle coğrafi olarak seçilen kümelerin sınırları her aşamada biraz daha küçültülerek, özel belli alanlarda yoğunlaşma sağlanır. Örneğin ülke çapında yapılması planlanan bir saha araştırmasında (görüşme tekniğine dayanan bir araştırma) önce tüm il ve ilçelerden oluşan coğrafi alanlar ayrılır. Daha sonra bu alanlar benzer özelliklerine göre kırsal ve kentsel alanlara ayrılarak en küçük ünitelere kadar inilir. Bu ünitelerden rastlantılı olarak örneklem grubu oluşturacak hane halkı ya da kişiler seçilir.

3- Telefon kanalıyla yapılar görüşmeler için oluşturulan örneklem:

Telefonla yapılan görüşmeler şeklinde yürütülen araştırmalar pek çok ülkede uygulanmaktadır. Ancak bu teknikte telefon rehberinde adı bulunmayanların (Telefonu olmayanların) liste dışı kalmaları gibi bir yanlılık söz konusudur.

Telefonla yapılan bir araştırmanın sonuçlarına ilişkin şu sorular ortaya konulabilir:

-Rehberde olmayan telefon numaralarını da kapsamak için nasıl bir yol izlenmelidir.

-Telefonları olmayanların örneklem dışı bırakılmaları araştırmaya nasıl bir yanlılık getirmektedir ve bu sakınca nasıl giderilebilmektedir?

-Görüşme yapmayı reddetme oranı nedir?

- Araştırma soruları telefon görüşmesine uygun mudur?
- Araştırmacı görüşme sırasında nasıl not almalıdır?
- Kaç soru sorulmalıdır?

Bu soruların örneklem planı hazırlanırken incelenmesi önemle gerekmektedir. Aksi halde örneklem hatasının büyük olacağı görülmektedir.

"Buna ilişkin bir örneklem hatası ABD'nde 1934 başkanlık seçimlerinde ortaya çıkmıştır. Bir kamuoyu araştırması sonucunda Cumhuriyetçi adayın seçimi kazanacağı ilan edilmiş, ne var ki sonuç bunun tam aksi olmuş ve Demokrat Parti'nin başkan adayı F.D.Roosevelt seçimi kazanmıştır. Araştırmaya öncülük eden dergi açısından fiyasko olarak nitelenen bu sonuç derginin yayın yaşamından çekilmesine bile yol açmıştır.

Araştırmanın ters sonuç vermesinin ana nedeni, kullanılan örnekleme yönteminin yanlılığından kaynaklanmakta idi. Araştırmada yanıtlayıcı birim olarak kullanılacak kişiler tam rastlantılı sistemle telefon rehberinden seçilmişti. Gerçi o tarihte ABD'nde telefon yaygın olarak kullanılmaktaydı. Ne var ki Roosevelt'in programı, ekonomik bunalımdan çıkış; işsiz ve dar gelirli yığınların çıkarlarına yönelikti. Bu yığınların ise, o günlerde değil telefonu, doğru dürüst aşları bile bulunmuyordu. Sonuçta bu yığınlar örnek içinde temsil

edilmediğinden siyasal eğilimleri de gözden kaçırılmış oluyordu." (61)

4- Kota Örneklemesi:

Rastlantılı Örnekmeden farklı olan Kota Örneklemesi örnek seçme tekniği kamuoyu araştırmalarında şöyle kullanılmaktadır:

a) Sözkonusu evrene ilişkin resmi verilere dayanarak görüşme yapılacak örneklemin özellikleri saptanır. Bunlar genellikle yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, ika-
metgâh gibi bilgileri kapsar.

b) Görüşmecilerden örnekleme oluşturabilecek özellikteki kişilerin bulunduğu bölgelere giderek uygulama yapmaları istenir.

c) Alt kümelerin evren ve örneklem içindeki dağılımlarının farklılıkları ağırlıklama (tartılama) tekniği ile düzeltilir.

"Rastlantılı ve kota örneklem tekniklerinin her ikisi de yönergelere sıkı sıkıya bağlı kalındığı sürece uygulanabilir. Ancak her iki durumda da seçilen örneklem ideal sayılmazlar. Dolayısıyla tablo ve

(61) Tefvik Çavdar, "Kamuoyu Araştırmaları", Cumhuriyet Siyaset 84 Eki, 27.1.1984, sayı:9

sonuçlar değerlendirilirken, yalnızca evrenin kaba bir tahmininin yapıldığı unutulmamalıdır."(62)

3- Hata Payı ve örneklemin Blklğ:

Hata payı, araştırma çevresinin gerçek özelliklerinin örneklemeyle elde edilen sonuçlardan ne derece farklı olduğunu gösterir.Hata payının tahmininde üç temel faktörden yararlanılır;

a) Güven Seviyesi

Araştırma sonuçları ile araştırma evreninin gerçek değeri arasındaki farkın ne lde olabileceğinin tahminidir.Başka bir deyişle, %90-95-99 olasılıkla, örneklemden toplanan verilerin yani örneklemin özelliklerini araştırma evreninin temsil ettiği ifadesi güven seviyesine işaret eder.

b) Araştırma Evreninin Heterojenliği

Diğer faktörler sabit tutulduğunda örneklemin büyüklüğü, heterojenliği ve hata payına ilişkin olarak şunlardan bahsedilebilir:

- Örnekleme ne kadar büyükse, örnekleme hatası o kadar kktr.

(62) M.Robert Worcester, Journalists' Guide To The Publication of Opinion Survey Results, Published by E.S.O.M.A.R.,1984, s.34

"Bulunacak neticelerin gerçeğe yakınlığı, ihtiva edeceği hata payı (standart hata), numune (örneklem) nin büyüklüğüne bağlıdır. Nümune büyüdükçe Büyük Sayılar Kanununun tesiri dolayısıyla daha güvenilir (daha az hatalı) neticeler elde edilir. Bu itibarla nümune büyüklüğünü ayarlama, yani istenilen büyüklükte bir nümune çekme imkanı bulunduğu takdirde sondaj hatasını küçültecek çapta bir nümune çekilir. Ancak, nümune büyüdükçe, araştırma masrafları da artar. Binanaleyh seçilecek birimlerin sayısı tayin edilirken yalnız göze alınan hatanın büyüklüğü değil, araştırma için tahsis edilen fonlar da dikkatle gözönünde bulundurulur. (63)

Hata payının matematiksel formül ile hesaplanması:

Hata payının hesaplanması tüm araştırmalarda aşağıdaki formüle göre yapılmaktadır:

$$N = \frac{4 (p.q)}{(2Q)^2}$$

N = Örnek sayısı

p = Sonuç %si

q = Olasılık

2Q = Hata sınırı %si ($\bar{+}$)

Bunu küçük bir örnekle açıklayabiliriz:

Bir seçim araştırmasında hangi partinin iktidar partisi olacağı konusunda 1500 kişinin tercihleri

(63) Prof. Dr. Kenan Gürtan, İstatistik ve Araştırma Metodları, İstanbul, 1979, s. 53-54

alınıyor. Bunların %60'ınının A partisini tercih ettiklerini gösteren tabloda yanıtların hata sınırı:

$$N = \frac{4(p.q)}{(2Q)^2} = \frac{4.60.40}{(2Q)^2} \quad 2Q = \frac{4.60.40}{150} = 7 \text{ \%}8.0 \text{ dır}$$

A partisini tercih edenlerin oranı; %68.0 ile %52.0 arasında değişecektir.

Yapılacak değerlendirmelerde yanıtların 100'den az olmamasına özen gösterilmeli ve örnek sayısının küçük olması durumunda sapmanın %10 sınırlarınının da dışına çıkabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

PIAR-SIAR ve diğer araştırma kuruluşları yaptıkları araştırmalarının sonuçlarını, önemli ölçüde kamuoyu oluşturmaya yönelik, basın dilinin bir gerekliliği olsa da, kesin sonuçlarmış gibi göstermektedirler.(EK:1) Örneğin;SHP:32.1, ANAP:26.8 gibi. Bunların nokta tahminleri yerine, yanılma payı hatırlanarak 30-35, 25-30 gibi aralık tahminleri şeklinde yayınlanması kanımca daha anlamlı ve gerçekçi olur.

4- Görüşme Tekniği:

Saha araştırmaları ya da kamuoyu araştırmaları için yapılan görüşmeler, klasik röportaj tekniğinden daha farklı bir eğitim ve deneyim gerektirir.PIAR-SIAR Kurumu görüşme tekniklerini değerlendirirken görüşmelerin seçimine özen göstermektedir.

Görüşmecilerin (anketör) Seçimi:

Bazı şirketler araştırmalarında kendi personellerinden kişileri görüşmeci olarak kullanırken bazıları bu iş için kurulan görüşmeci şirketlerden uzman kullanmayı tercih ederler. PİAR-SİAR Kurumunun görüşmeci kişilerini kendi personeli oluşturmaktadır. Her iki yolda da aşağıdaki konuların kontrol edilebilir olması gerekmektedir:

a) Sosyal uzaklık: Genellikle kamuoyu araştırmalarında görüşmeciler ile araştırmaya katılanlar arasındaki sosyal uzaklığın minimum düzeye indirilmesi tercih edilir. Görüşmecinin örnek gruptaki kişilere yakın ya da benzer bir kişi olması, alınacak yanıtların da gerçeğe uygun olmasını sağlamak bakımından yararlı olmaktadır.

b) Eğitim: Seçilen görüşmecilerin, kullanılacak envanterin (anketin) ya da araştırma yöntemlerinin nitelikleri hakkında bir ön eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Bu eğitim sürecinde görüşmecilerin araştırma envanterini kullanarak deneyim kazanmaları sağlanır.

c) Tekrar arama süreci: Görüşmecilerin görevlerinden biri de örneklem grubu içinde olup da evde bulunmaması nedeniyle görüşme yapılamayan kişileri tekrar tekrar arayarak görüşmelerin gerçekleşmesini sağlamaktır. Özellikle rastlantılı araştırmalarda sonuçların güvenilirliği açısından gerekli olan bu işlemlerin

nasıl yürütüleceği hakkında da görüşmeciler bilgi almaktadırlar.

d)Yanıtlama Oranı: Görüşmenin kalitesine ilişkin diğer bir ölçüt de yanıt vermeyi ya da görüşme yapmayı reddetme oranıdır.Görüşmecilerin bu oranı azaltma konusunda yeteneklerinin geliştirilmesi sağlanmaktadır.

e)Görüşme sürecinin güvenilirliği: Görüşmecinin görüşme sürecinde ne derece dürüst ve doğru bir yaklaşımla bilgi toplamaya çalıştığı, aynı zamanda görüşmenin kalitesini de belirler.Bu konuyu denetlemenin, dolaylı ve dolaysız yolları vardır.Bunlardan biri örneklem grubundaki kişilere rasgele telefon ederek kendileriyle görüşülüp görüşülmediğini, görüşüldü ise görüşme yapılan kişilere mektup yollanarak, görüşmelerin etkinliğine ilişkin fikirleri sorulur.Ayrıca görüşmecilerin topladıkları bilgilerin başka bilgilerle karşılaştırılarak önemli farklılıkların araştırılması da bir başka yoldur.

5- **Yüzyüze, Telefonla ve Posta Yoluyla Yapılan Araştırmaların Kıyaslanması:**

Temel Özellikler	Yüzyüze	Telefonla	Postayla
Kayı bulunmayan kişilere ulaşabilme	Mümkün	Zor	Çok zor
Görüşmecinin yanlılığı	Orta derecede olasılık	Düşük olasılık	Önlenmiş
Görüşme sürecinin başka kişi ya da değişkenlerce etkilenmesi	Orta derecede olasılık	Düşük olasılık	Yüksek olasılık
Yanıt verme oranı	Kuramsal olarak yüksek	Giderek yükselmekte	Kuramsal olarak düşük, yani tekniklerle yükselmekte
Anketin(envanter) uzunluğu	Uzun olabilir	Fazla uzun olmamalıdır	Kısa olmalıdır
Katılımcı seçimindeki kontrol	Yüksek	Düşük	Çok düşük
Görsel materyallerin kullanımı	Yüksek	Düşük	Orta
Fiyat	Yüksek	Orta	Düşük

(64)

(64) M. Robert Worcester, Journalists' Guide To The Publication of Opinion Survey Results, Published by E.S.O.M.A.R., 1984, s.41

PIAR-SIAR Kurumu kaynağını ESOMAR (Avrupa Kamuoyu ve Pazar Araştırması)'dan aldığı yöntem ve teknikleri kullanarak araştırmalarını yapmaktadır. Seçilen örneklem grubunun yanıtları alındıktan sonra ise, sayım ve denetim yapılmaktadır. Daha sonra her soruya verilen yanıtların oranı yüzdeler ile ifade edilerek araştırma tablosu ortaya çıkarılmaktadır.

- Araştırma yöntem ve tekniklerinin uygulanma alanında sonuçları etkilemesi bakımından görüşler:

"Sınırlı sayıda kişilere, yani belirli bir örneklem grubuna uygulanan herhangi bir anketin, toplumun tutum ya da olası davranışların çok az bir hata payı ile doğru bildirmesi, herşeyden önce topluma ilişkin yaş, cinsiyet, din, gelir dağılımı ve geçmiş davranışlar gibi çeşitli ve en taze verilerin saptanmış olmasına dayalıdır. Yani anketin uygulanacağı kişiler öyle seçilmelidir ki ilgili toplumun özelliklerini barındırsın. Tüm yurtdaşlara ilişkin yığınlarca verinin bilgi bankalarında depolandığı ABD gibi ülkelerde seçim sonuçları bu bilgiler ışığında seçilen 1000-1500 kişi kadar küçük bir örneklem grubuna verilen anketler aracılığıyla kestirilebilmektedir. Kesin nüfus sayımı sonuçlarının bile sayımdan beş yıl sonra verilebildiği Türkiye'de ise, sağlıklı bir örneklem grubunun seçimine

temel olacak gerekli bilgiler bulunmadığından, anket sonuçlarının da toplumun genel eğilimlerini yansıtmaya olasılığı oldukça düşüktür."(65)

"Bir ülkedeki seçimlerin sonuçlarının ne olacağı hakkında bir araştırma yapacağımız zaman, bütün bir ülkenin her tarafındaki seçmenlere örneklememize girme şansı vermek yerine, son üç veya beş seçim döneminde kullandığı oylar genel olarak ülkedeki seçim sonuçlarına uygun çıkmış bulunan bazı küçük seçim bölgelerindeki seçmenlerden örnekleme almayı yararlı görebiliriz." (66)

Ancak burada Oskay'ın belirttiği gibi seçilen bölgenin 'tipik olma' özelliği kalkabilir, çeşitli nedenlerle o bölgenin atmosferi değişmiş olabilir. Bu, sonucu büyük yanılgılara götürebilmektedir.

"Herhangi bir anket sorusunun nasıl sorulduğu, yanıtı da kısmen belirleyebilir. Aşağıdaki örnekte aynı sorunun iki ayrı şekline verilen yanıtlar bu olguyu gösteriyor.

a) Sizce hükümet demokrasi aleyhinde nutukları yasaklamalı mı?

(65) "Anketler Yansıtmaya mı Yönlendirme mi?", Cumhuriyet Siyaset 84 Eki, 26.3.1984

(66) Dr. Ünsal Oskay, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 1972, s.105

b) Sizce hükümet demokrasi aleyhinde nutuklara izin vermeli mi?

Benzer örneklem grupları üzerinde yapılan bu araştırmada ilk soruya yanıt verenlerin %54'ü demokrasi aleyhinde nutuklar yasaklanmalı derken, diğer eş örneklem grubunun %75 i demokrasi aleyhinde nutuklara izin verilmemeli görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Görülüyor ki küçük bir sözcük değişikliğiyle sorunun yanıtı yönlendirilebilir. Bunun gibi soruların sırası, yazılı mı yoksa sözlü mü sorulduğu gibi başka unsurlar da sonuçları etkileyebilir.(67)

E) SİAR'DAN BİR ARAŞTIRMA PROFİLİ

SİAR'ın Milliyet Gazetesi ile ortaklaşa düzenlediği 2.3.1986 tarihli kamuoyu araştırması; Türk seçmenin eğilimlerini temsil eden 19 ilde 2208 kişi ile yüzyüze görüşülerek yapılmıştır. Görüşmenin yapılacağı yer, anket tekniğinde 'tam tesadüfi sistem' yöntemiyle seçilmiştir. Görüşülecek kişilerin seçiminde, 6 Kasım 1983 seçimlerinden bu yana seçmenin inancındaki

(67) "Anketler Yansıtma mı Yönlendirme mi?" Cumhuriyet, Siyaset 84 Eki, 26.3.1984, sayı:13

değişimi doğru yansıtabilmek için, yine anket tekniğinde "kota örnekleme" yöntemi kullanılmıştır.

Bu yöntemle, önceki seçimlerde partilere verilen oyların genel oy içindeki yüzdelerinin, yapılan yeni araştırmada aynen korunmasına dikkat edilmektedir.

Sözkonusu ankete katılanların %49.5'i kadın, %50.5'i erkek olup, anketi yanıtlayanların yaş grupları itibariyle dağılımı şu şekilde olmuştur:

<u>%</u>	<u>Yaş grubu</u>
7.0	21-22
36.8	23-35
34.1	36-50
22.1	51 ve yukarı

Anket yapılırken, hane halkının toplam gelirinin de, çeşitli sınıf ve katmanları dengeli biçimde yansıtacak örneklerden seçilmesine özen gösterilmiştir.

Ayrıca kendileriyle görüşülen 2208 kişinin %49.3 ü kentte, %50.7'si kırsal kesimde yaşayanlar arasından seçilmiştir.

F) PİAR-SİAR SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMALARI İLE SEÇİM
SONUÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

I- 6 Kasım 1983 Seçim Araştırmaları ve Seçim Sonuçları:

6 Kasım 1983 öncesinde PİAR peş peşe birkaç araştırma yapmıştır. Bunlardan bazıları, kamuoyunun hemen görüşlerini alma şeklinde (liderlerin televizyondaki açıkloturumu ve basın toplantıları sonunda yapıldığı gibi), bazıları da seçim araştırmaları şeklinde yapılmıştır.

Liderlerin basın toplantısının hemen arkasından yapılarak peşpeşe üç gün yayımlanan anket sonuçlarında liderler, sevimlilik, güven verme, ciddiyet, konuşma yeteneği, konuya egemenlik, inandırıcılık, beceriklilik, liderlik vasfı, hoşgörü gibi dokuz özellik açısından değerlendirilmiş; Calp:57.9, Sunalp:57.7, Özal:62.0 sonuçları elde edilmiştir. 27 Ekim 1983 tarihli Milliyet Gazetesi "Basın Toplantılarının Şampiyonu Özal" haberini vermiştir.

23,26,27 Ekim 1983 tarihlerinde uygulanıp yine Milliyet Gazetesinde yayımlanan "Bugün seçim yapılırsa" adlı PİAR'ın yaptığı kamuoyu araştırmaları ise şu sonuçları vermiştir:

	ANAP	HP	MDP	KARARSIZ	YANIT VERMEYEN	İLGISIZ	BAG.
23 Ekim	23.3	12.7	9.7	21.0	23.6	3.7	2.0
26 Ekim	27.6	13.6	12.4	22.8	17.8	5.0	0.8
27 Ekim	37.3	25.1	14.0	12.9		9.9	0.8

Bu yoklamalardan birinde "Açık oturum oyunuzun belirlenmesine yardımcı oldu mu?"(68) sorusu yöneltilmiş, %57.3 Evet, %42.7 Hayır yanıtı alınmıştır.

27 Ekim tahminlerini kararsız ve ilgisizlerin oy dağılımının, partilere verileceği söylenen oylar gibi olacağı varsayımıyla değerlendirildiğinde, sonuç; ANAP: 48.8, HP:32.9, MDP:18.3 olmaktadır.

6 Kasım 1983 seçimleri ise şu şekilde sonuçlanmıştır:

Siyasi Partiler	Aldığı Oy	Oy Oranı(%)
ANAP	7.833.148	45.1
HP	5.285.804	30.1
MDP	4.036.970	23.3
BAĞIMSIZ	195.588	0.01

(69)

(68) "PIAR'ın Araştırması", Milliyet Gazetesi, 24.10.1983, s.8

(69) Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Seçimi Sonuçları, 6.11.1983, Ankara, 1984

SIAR'ın 1983 Genel seçimleri ile ilgili tahminleri %1 lik bir yanılma payı ile gerçekleşmiştir.8 Kasım 1983 tarihli Milliyet Gazetesinde PIAR-SIAR'ın kurucu ve yöneticilerinden Bülent Tanla uyguladıkları yöntemi şöyle açıklamaktadır: "Uyguladığımız yöntemin ilk bölümü, 1977 yolunda pilot bölge olarak seçtiğimiz bazı bölgelerde yapılan tesadüfi sondaj çalışmaları ile başlamıştır.Buna örnek olarak Ankara'nın HAYMANA, Sivas'ın GEMERЕК, Antalya'nın KORKUTELİ bölgelerini verebiliriz.Bu bölgelerin sonuçlarını İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde yaptığımız araştırmalarla karşılaştırmalı biçimde yorumlayarak ilk sonuçları almaya başladık.Araştırmadaki bilgi toplama yöntemi-miz, yüzyüze anket yöntemidir. 29 Ekimden sonraki araştırmalarımız 6 il ve 19 ilçeyi kapsar biçimde planlanmıştır."

Bu açıklama ile ilgili olarak, Haymana, Gemerek ve Korkuteli ilçelerinin 1977 ve 1983 genel seçim sonuçları Türkiye genel oy oranları ile karşılaştırıldığında aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

5 Haziran 1977 Milletvekili Seçim Sonuçlarının
Partilere Göre Oransal Dağılımı:

	AP	CHP	GGP	DP	MSP	MHP	TBP	TİP.	BAG.
TURKIYE	36.88	41.38	1.87	1.85	8.56	6.42	0.39	0.14	2.5
HAYMANA	27.18	48.51	1.74	2.69	13.47	5.47	0.28	0.29	0.3
KORKUTELİ	48.74	37.13	1.64	3.39	5.57	3.05	0.42	0.00	0.0
GEMERЕК	29.99	40.35	1.71	1.45	6.06	19.36	1.12	1.00	0.0

Tablo:I

Kaynak:(70)

Seçime katılma oranları ise sırasıyla Türkiye:72.4, Haymana:74.7, Korkuteli:80.1, Gemerek:69.3 olmuştur.

6 Kasım 1983 Milletvekili Seçim Sonuçlarının Partilere Göre Oransal Dağılımı.

	Seçime Katılma Oranı %	ANAP%	HP%	MDP%	BAG.%
TURKIYE	92.3	45.1	30.1	23.3	1.1
HAYMANA	94.5	38.9	27.9	32.4	0.8
KORKUTELİ	96.3	48.8	25.9	23.7	1.6
GEMERЕК	93.3	46.2	35.2	18.6	0.0

Tablo:II

Kaynak:(71)

(70) Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Seçimi Sonuçları, 5.6.1977, Ankara, 1977

(71) Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Seçimi Sonuçları, 6.11.1983, Ankara, 1984

Her iki tabloda, özellikle 1983 seçimlerinde, örnek seçilen bölgelerin oy oranlarında, Türkiye oy oranlarına göre önemli farklılıklar görülmektedir. Salt oy oranları dikkate alındığında seçmen davranışları açısından "tipik" bölgeler olarak değerlendirilebileceği görülmektedir. Ne var ki, araştırma yönetmeninin de değindiği gibi, tipik bölge seçiminde oy oranlarından başka, seçmen davranışları ve sosyo-politik özelliklerle ilgili başka faktörler de göz önüne alınmaktadır. Ayrıca değerlendirmede karşılaştırma işlemlerine de başvurulabilmektedir.

II- 28 Eylül 1986 Ara Seçim Araştırmaları ve Seçim Sonuçları:

PIAR-SIAR Kurumunun 10 ilde ve 11 seçim bölgesinde yaptıkları kamuoyu araştırmalarında, 1983 seçim araştırmaları oranında başarılı sonuçlar elde edememişlerdir. Özellikle bazı bölgelerde, bölgesel oy oranları bir yana, hangi partinin kazanacağı konusunda da yanılgılar olmuştur. (Samsun, Zonguldak)

SIAR'ın 24 Eylül 1986 tarihli Milliyet Gazetesinde yayınlanan 23 Eylül 1986 tarihli araştırmasındaki tahminler ile 28 Eylül 1986 seçim sonuçları aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiştir:

BÖLGELER	ANAP		SHP		DYP		DSP		Diğer Partiler	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Ankara	35.9	37.3	27.5	20.0	18.9	19.8	8.5	7.6	9.2	15.0
Bingöl	39.7	34.0	33.4	22.8	13.4	20.9	1.1	2.0	12.4	20.0
Burdur	39.2	36.1	30.6	19.0	20.0	25.2	4.1	5.1	6.1	14.6
G.Antep	38.7	35.3	37.2	30.1	13.7	17.9	3.3	3.4	7.1	13.3
İstanbul IV	42.9	38.0	26.6	20.3	9.5	13.1	11.5	13.8	9.5	14.3
İzmir II	30.3	28.4	35.4	33.8	22.9	19.9	9.3	9.9	2.1	7.9
Manisa I	28.2	27.2	32.3	22.3	29.5	32.7	5.4	6.1	4.6	11.7
Manisa II	31.2	27.1	31.4	19.5	30.0	35.9	3.2	5.9	4.2	11.6
Niğde	40.8	31.2	24.8	17.6	21.3	27.1	4.6	4.9	8.5	19.2
Samsun II	39.0	29.7	19.6	16.5	27.5	33.3	8.4	8.5	5.5	11.6
Zonguldak II	33.2	25.4	17.7	13.5	23.7	26.3	20.6	18.0	4.8	16.8
11 Bölge	35.9	32.1	29.3	22.7	20.2	23.5	8.1	8.5	6.5	13.0

Kaynak:(72)

A: SİYAR 23 Eylül 1986 Tahmini (%)

B: 28 Eylül 1986 Seçim Sonuçları (%)

Tabloda göze çarpan en önemli noktalardan biri; diğer partiler başlığı altında toplanan irili ufaklı 9 partinin oranları konusunda en fazla yanılmanın ortaya çıkmış olmasıdır. Seçimlere çok sayıda partinin katılması bu yanılmaya yol açan nedenlerden biridir.

(72) Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Ara Seçimi Sonuçları 28.9.1986, Ankara, 1986

28 Eylül 1986 ara seçimlerinde yapılan kamuoyu araştırmalarının (SİAR, VERİ, HÜRRIYET GAZETESİ) birleştiği ortak nokta "Anap oy kaybediyor. DYP tırmanıyor." şeklinde olmuştur. DYP'nin oyları Haziran 1986'dan, Eylül 1986'ya kadar SİAR'a göre %16.1 den %20.2'ye, VERİ'ye göre, %17'den %21'e çıkmıştır.

III- 29 Kasım 1987 Seçim Araştırmaları ve Seçim Sonuçları:

PIAR'ın seçim öncesinde Ekim ve Kasım aylarında gerçekleştirdiği araştırma sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Ekim ayı araştırması anket uygulaması, ilk hafta içinde, Kasım ayı araştırması ise TV propaganda konuşmaları öncesi bulguları yansıtmaktadır.

PIAR'ın Bulguları:

	Ekim	Kasım
ANAP	44.3	43.0
SHP	18.7	20.9
DYP	20.4	17.2
DSP	9.8	10.0
DIĞER	6.8	8.0

Kaynak:(73)

(73) "Sonuçlar Gerçeğe Ne Kadar Yakın", Cumhuriyet Gazetesi, 14.1.1988, s.8

PIAR, TV propaganda konuşmalarından hemen sonra bir araştırma daha yapmıştır. TV propaganda konuşması öncesi ve sonrası araştırma sonuçları arasında çok önemli farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. PIAR'ın Tv propaganda konuşmalarından sonra yaptığı araştırma sonuçları ile seçim sonuçları aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak verilmiştir:

	PIAR'ın Sonuçları:	Seçim Sonuçları:
ANAP	36.3	36.3
SHP	28.8	24.8
DYP	19.0	19.2
DSP	6.4	8.5
DIĞER	9.5	11.2

29 Kasım 1987 seçimlerinde PIAR'dan başka araştırma yapan kuruluşlar KAMAR, KONDA ve VERİ araştırmalarını hemen hemen aynı zaman dilimi içinde yapmışlardır. Araştırma sonuçları şöyle olmuştur:

	KAMAR		KONDA		VERİ	
	Ekim	Kasım	Ekim	Kasım	Ekim	Kasım
ANAP	48.2	42.0	53.5	52.2	50.8	50.2
SHP	19.3	22.3	18.1	21.1	15.6	22.6
DYP	20.2	20.3	14.8	14.5	18.3	15.1
DSP	8.7	8.3	6.9	6.3	12.2	6.6
DIĞER	3.6	7.1	6.7	5.9	3.1	5.5

Araştırma bulgularına göre; Ekim ayının ilk yarısında ilk üç parti, ANAP-DYP-SHP biçiminde sıralanırken (KONDA hariç), Kasım ayında DYP ile SHP'nin yer değiştirdiği görülmektedir.

TV propaganda konuşmaları sırasında yine PİAR'dan başka KAMAR'da araştırmalarını sürdürerek aşağıdaki sonuçları almıştır:

ANAP:39.8, SHP:23.5, DYP:19.0, DSP:8.5, DİĞER:9.2

PİAR ve KAMAR tarafından TV propaganda konuşmaları sonrasında gerçekleştirilen araştırmaların değişim açısından sergiledikleri tek ortak nokta, SHP'nin TV propaganda konuşmalarından kârlı çıktığıdır.

PİAR'ın TV propaganda konuşmaları sonrasında yaptığı araştırmada görülen ilk farklılık, ANAP ve DSP'nin çok önemli oranda oy yitirmesi, ikincisi ise SHP'nin oy oranının önemli düzeyde artmasıdır.

Araştırmaların sonuçları karşılaştırıldığında, araştırma kurumlarının sonuçlarının birbirlerinden çok farklı olduğu görülmektedir. PİAR'ın yaptığı en son araştırmada (TV daki propaganda konuşmalarından sonra), ANAP'ın alacağı oy oranının 36.3 olacağını saptamıştır. Bu sonuç, seçim araştırmalarının sonucu en yakın bir şekilde

verebilmesi açısından, yoklamanın oylama anına en yakın bir zamanda gerçekleştirilmesi gereğini vurguluyor. Bununla birlikte hata payının düşürülmesi için örneklerin büyütülmesi gerekli görülmektedir.

V- KAMUOYU SEÇİM ARAŞTIRMALARINA TEPKİLER

Son yıllarda Türkiye'nin de gündemine girmiş bulunan seçim araştırmaları kamuoyunda çeşitli tartışmalara yol açmaktadır. Kamuoyu araştırmaları seçim sonuçlarına tahmin etmede ne denli başarılı olmaktadır? Objektif bir biçimde yürütülüp açıklanıyor mu? Yapılması gerekli mi, değil mi? Kamuoyunu yönlendirip etkiliyor mu? gibi sorular çeşitli görüşlere yol açmaktadır?

Özellikle siyasi partiler, kamuoyu araştırmalarının sonuçları ile ilgili olarak zaman zaman olumsuz tavır içinde olurlar. Araştırmanın sonuçlarına güven-sizlik gösterirler. Özellikle kendilerine az şans ta-nınıyorsa, araştırmaların bilimsel yönünü göz ardı ederek, yanlış bir tutumla yapıldığını iddia ederler. Ancak, "Seçim kampanyasının asıl hedefi, tek tek ya da özel grup çıkarlarına uygun düşen amaçların gerçek-leşmesini vaadederek en çok seçmeni kazanmaktır. Ancak bireysel çıkarlara yönelik vaatler partinin genel faa-liyetleri açısından soyutlanmış, yapay bir nitelik gösterir. Dolayısıyla seçim mekanizmasının bizzat ken-disi, kamuoyunu yönlendirmek eğilimindedir." (74)

(74) Prof. Dr. Alim Şerif Onaran, Kamuoyu ve Etki Alanları, Ders Notları

Batılı anlamda demokratik bir toplum olmanın ölçütlerinden biri de herhangi bir konuda kamuoyunun ne düşündüğünü bilmektir. Kamuoyu araştırmaları toplumu bilgilendirmektedir. Bu araştırmalar bir anlamda toplumun sesidir.

Parti yöneticileri bu konudaki görüşlerini bildirmektedirler. 25 Mart 1984 ara seçimi araştırmaları konusunda Ahmet Nedim Çetin (RP Genel Sekreteri) tepkisini açıkça belirtiyor: "PIAR başlangıçta eksik bir çalışma yaptı. Şimdiki tahmin de tutarlı değil. Bu kadar kısa sürede araştırma yapmalarına imkan yoktu, sonuçları sağlıklı bulmuyoruz."(75) Bu görüşün karşısında olan Atilla Sav (SODEP Genel Sekreteri) "Bu çeşit araştırmalara saygılıyız, çok şey öğretiyor bize ve kamuoyuna."(76) Mustafa Taşar (ANAP) ise; "Anketin hangi şartlar içinde yapıldığını bilmiyoruz. Anketler genellikle örnekleme metodu ile yapıldığı için, çok daha çarpıcı sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu nedenle bu tür anketlerin gerçeği yansıtmadığı gibi, kamuoyunu hatalı yönlendirmesi nedeniyle menfi sonuçları olur düşüncesindeyiz. Bu sonuçları gerçekçi bulmuyoruz, isabetli tespit değil."(77)

(75) "Parti Yöneticileri PIAR'ın Araştırmasını Tartıştı", Milliyet Gazetesi, 26.1.1984

(76) A.g.e.

(77) "Seçim Anketi", Cumhuriyet Gazetesi, 30.1.1984

Anketlerin farkında olmayan parti yöneticileri de görülmektedir. Seçim araştırmalarına basında yer alan tepkilerle ilgili çeşitli gözlemler ortaya çıkmıştır.

Partiler ve yetkilileri kendi lehlerine bir araştırma sonucunu alkışlamakta, övgüye değer bulmaktadırlar. Ne var ki aynı araştırma bulguları bir diğer dönem için aleyhlerinde sonuç veriyorsa, bunların yanlı ve dolayısıyla güvenilmez bilgiler olduğunu, seçmenleri bilgilendirmenin ötesinde yönlendirme amacını güttüğünü ileri sürebilmektedirler. (Ek:2)

Görülüyor ki siyaset yöneticileri araştırmaların nasıl yapıldığı ve ayrıntıları konusunda fazla bilgiye sahip değiller.

Araştırma yapan kuruluşlar araştırma sonuçlarının verildiği yayın organlarında "Araştırmanın Kimlik Kartı" gibi bir başlıkla gerekli olan açıklamaları yapmaktadırlar. Bu açıklamalarda araştırmanın şekli, kullanılan yöntem ve teknikler ayrıntılarıyla gösterilmektedir.

"Kamuoyu araştırmalarının gazetelerdeki yayın şeklinde üç önemli açılımdan sözedilmektedir:

1. Araştırma yaklaşımı ve yönteminin araştırma ile birlikte ayrıntılı bir biçimde yayınlanması.
2. Seçmenler arasındaki kararsızlar ve seçmenlerin oranının açıkça ilan edilmesi ile, bu seçmenlerin davranışla-

rının varsayımsal dağılımının verilmesi.

3.Araştırmaların güven düzeyleri ile hata oranlarının açıklanması ve hata oranları içinde kalan dağılımların alt ve üst sınırlarının belirlenmesidir.Bu noktalardan hareket eden bir araştırma kuruluşu için yönlendiriyor ya da taraflıdır diyemeyiz.(75)

"Araştırma kuruluşları hiçbir zaman bilimsel araştırma yapmazlar.Bilimsel yöntemler kullanırlar."(76)

"Bilim, 'olan' ile ya da olana göre 'olacak olan' ile uğraşır; yoksa 'olması istenen' ile uğraşmaz.Araştırmacı hiçbir zaman 'ne olmasının doğru veya yanlış' olacağı hakkındaki kişisel fikirlerini belirtmemelidir."(77)

Kamuoyu araştırmalarını da bu görüş doğrultusunda değerlendirebiliriz.Araştırma sonuçları bilimin öngördüğü şekilde yapılmakta ve değerlendirilmektedir.

Basının önemli görevlerinden biri, haberleri objektif olarak vermektir.Bir araştırmada bilimsel yöntemler kullanılıyorsa,o araştırma objektiftir.Basın bunu gerçekleştirmedigi zaman, görevini kötüye kullanıyor demektir.

(75) "Seçim Anketleri ve Seçim Sonuçları", Cumhuriyet Gazetesi, 30.9.1986

(76) "Türkiye'de Kamuoyu ve Piyasa Araştırmaları Sempozyumu",Boğaziçi Ün.,25.7.1986

(77) Ord.Prof.Dr.Sulhi Dönmezer,Sosyoloji,İst.1978, s.27

Kamuoyu araştırmaları haber niteliği taşımaktadır.0 halde sonuçların objektif olarak verilmesi zorunludur.

Son beş yıl iēinde yapılan araştırma sonuēlarının gerēek sonuēlara ēok yaklaştığı gōr÷lmektedir. PİAR'ın Milliyet Gazetesine yaptığı ilk araştırmada y÷zde 2.1 gibi bir yanılma gōr÷lm÷řt÷r.Bu, yanılma payının ēok altında bir orandır.6 Kasım 1983 seēimi iēin yapılan araştırma sonuēları y÷zde bir yanılma payı ile gerēekleřmiřtir.29 Kasım 1987 seēimlerinde ise iktidar partisinin oy oranı hiē yanılma olmadan sonuēlanmıřtır.Ancak bu sonuēlar b÷t÷n araştırma sonuēlarının aynı Şekilde olduğu anlamında değildir. Bahsedilen seēim araştırmalarının dışında yapılan diğer araştırmalarda yanılma oranları b÷y÷k olmuştur.

Bir basın organı yanlış bilgi veriyorsa, propaganda yapıyor demektir.Bazı toplumlarda basın yoluyla yapılan propagandanın seēimlerde etkili olmadığı anlaşılmaktadır."Amerika'da Roosevelt 1936 ve 1940 seēimlerini basının b÷y÷k muhalefetine rağmen kazanmıştır.

T÷rkiye'de de Demokrat Parti, seēimleri, basının genellikle muhalefetine rağmen kazanmakta devam etmiştir.Aslında insanlar, esasen kendi siyasal tercihlerine

uygun basın araçlarını alarak okudukları için basının siyasal yönden etkisi fazla olmamaktadır.(78)

"Etkilenme ile bilgilendirmeyi ayırmak gerekir. Elbette ki seçmenler, bir odaya kapanıp kampanya boyunca liderleri dinleyerek bir karara varmıyor.Etkilenme olacaksa o zaman mesela tek bir gazete çıksın, yahut hiç çıkmasın.Ülkeyi yönetenlerin kamuoyu araştırmalarının sonuçlarından bilgilenererek ülkeyi idare etmeleri, kamuoyu araştırmalarının bu açıdan da olumlu bir etkilemede rolü vardır."(79)

Kamuoyu araştırmaları toplumu bilgilendirmektedir. Bir anlamda gerçeklerin bilimsel olarak tespit edilmesidir.Araştırma sonuçları mutlaka bir etki yapacaktır. Ancak etkilemenin çeşitli yolları vardır.Araştırmalarda sonuçlar doğrultusunda yorum yapılabilir.Fakat siyasi bir görüş savunulmamaktadır.Doğaldır ki bunu propaganda ile alını görmek mümkün değildir.

Araştırmaların halkın zararına olabilecek ve belirli bir çıkar çevresinin yararına olacak şekilde saptırılmış olup olmadığını anlamak için incelenmesi gereken hususlar;

(78) A.g.e., s.391

(79) "Demokrasi Olacaksa Anketler de Olacak", Cumhuriyet Gazetesi, 3.12.1986

- a) Araştırmanın ne zaman kim tarafından yaptırıldığı, hangi kurumun yaptığı ve finanse eden kuruluşun kimliği.
- b) Araştırmada bilimsel yöntemler kullanılmış mıdır? Bilimsel yanı gözardı edilerek bir kurumun, bir kişinin istekleri doğrultusunda mıdır?
- c) Araştırmanın yöntemi bilinmelidir. Yöntemin seçilmesi neye göre yapılmıştır? Hangi özellikler alınarak tespit yapılmıştır?
- d) Alınan örnek genel nüfusu temsil etmekte midir?
- e) Sorular amacına uygun sorulmuş olmalıdır. Araştırma yapan ya da yaptıran kuruluşun isteklerine yanıt verecek şekilde mi ele alınmıştır?
- f) Toplanan bilgilerin değerlendirilmesinde tarafsız kalınmış mıdır?

Tüm bunlar açıklanabiliyorsa sonuçların yayınlandığı bir araç ya da araştırma yapan kurum olan basın, topluma karşı olan sorumluluğunu kötüye kullanmamış olur. Haberi yazanların da bu bilinçle hareket etmeleri, mesleklerini icra ederken, onu kötüye kullanmalarını önlemektedir.

Araştırmaların gerçeğe yakın sonuç vermesi yapılan değerlendirmenin doğruluğuna bağlıdır. Bunun için ölçülecek özelliklerin objektif olması gerekmektedir.

Araştırma sonuçlarına nasıl varıldığına artık dikkat edilmekte, bu da etkilenme oranını aynı doğrultuda götürmektedir. Araştırma sonuçlarının gerçek sonuçlardan çok farklı çıkması durumunda bunu yayınlayan kurum, haberin yer aldığı sayfada gizli bir yer arayacaktır. Çünkü güvenilirliği büyük ölçüde sarsılacaktır.

Herhangi bir araştırmayı yaptıran kişi ya da kişilerin görüşlerinin doğrultusunda gerçek sonuçları olduğundan farklı göstermek mümkündür. Ancak araştırmanın şekli açıklanmışsa, bu saptırma oranını büyük boyutlara vardırmak inandırıcı olmayacaktır. Belli bir yüzde hata payı zaten hesaplanmaktadır. Bir seçim araştırmasında tarafsızların oranı, kendi taraflarındaymış gibi bir varsayımla sonuç yüzdesi değişik gösterilebilir. Böyle bir durumda da sonuca bu şekilde varıldığı açıklanmalıdır. Sonuca nasıl varıldığı açıklanamıyorsa, o araştırma için bilimsel yöntemler kullanılarak yapılmıştır denilemez.

Bir araştırma kurumunun ya da bir araştırma sonucunu yayınlayan kurumun, sonuçları büyük ölçülere vardırarak saptırmış olduğunun anlaşılması durumunda güvenilirliği büyük ölçüde sarsılacaktır. Kanımca hiçbir yayın kurumu bu riski göze almak istemez. Özellikle seçim öncesi araştırmaları, aynı zaman dilimi içinde birkaç kuruluş tarafından yapılmakta ve her kurum diğer kurumun sonuçlarına ilgisiz kalmamaktadır.

Araştırma verileriyle sonuçlar uyumlu çıktığında sorun yoksa da arada fark çıktığında, koşullandırılmış kamuoyu, her türlü araştırmaya karşı güvenini yitirecektir. O nedenle daima işin başındayken, yapılanın bir ölçme olduğunu ve yanılma payının varolabileceğine dikkatleri çekmek gerekmektedir.

Türkiye'deki kamuoyu araştırmaları açısından sakinilmesi gereken önemli tehlikelerden biri, sonuçlara kesin gözüyle bakmak, bu araştırmalardan etkin bir faydalanma beklemektir. Öncelikle araştırmayı yapan kurumların her fırsatta, bulguların belirli bir zaman kesitinde yapılan ve belli hata payı içeren bir ölçme olduğunu vurgulaması gereklidir. Sonuçların gerçeğe uyması kadar uymaması da bir olasılıktır.

Her geçen gün teknik olanakların getirdiği gelişmelerle, araştırma sonuçları gerçek sonuçlara yaklaşabilmektedir.

VI- TÜRKİYE'DE SEÇİMLERİN KAMUJOYU DAVRANIŞI BAKIMINDAN ANLAMI

1973 seçimleri; Türk siyasal yaşamında bir dönüm noktasını belirler. Bu seçimlerde seçime katılma oranında büyük bir artış görülmektedir. 1950-1984 yılları arasında seçimlere katılma oranları şöyledir:

Yıllar	Seçime Katılma Oranları(%)
1950	89.3
1954	88.6
1957	76.6
1961	81.0
1965	71.3
1969	64.3
1973	66.8
1977	72.4
1983	92.3
1984(Yerel)	91.0

D.İ.E - 1974

1961 ve 1983 seçimlerinde, seçimlere katılma oranının yüksek olmasının nedeni ordunun siyasal yaşama tepkisine karşı olmuştur denilebilir. 1973 seçimleri döneminde sınıfsal ayrılıkların en şiddetlisi yaşanmıştır. AP, o dönemde burjuvazinin denetiminde toplumsal ve ekonomik yapıyı savunurken, CHP bu yapıya köylü, işçi sınıfları ve gecekonduya yaşayanlar adına seçmenden oy istemiştir. Halkın katılımı toplumsal ve ekonomik düzeni değiştirmekle üzerine düşen görevi yapmaktadır. 1973 döneminde AP, özellikle kırsal kesimdeki seçmene hizmet götürmesi ve devletin otoriter eğilimlerini azaltması ile başarılı

olmuştur.

1983 Seçimleri; 16 Ekim 1981 tarihinden başlayarak 16 Mayıs 1983'e dek birbuçuk yıl süren partisiz bir dönem sonunda "Demokrasiye Geçiş" açısından Türk siyasal hayatı için önemli olmuştur.

1983 seçimlerine Türkiye tamamen yeni partilerle girmiştir. Seçmen tamamen yeni liderler ve partiler arasında kendisine en yakını tesbit etme çabasıdadır. 1961 sonrasının önemli sorunlarını oluşturan konular; siyasete katılmanın nasıl şekillendirileceği, gelişmekte olan bir ülkede istikrarlı bir iktidarın nasıl çıkarılacağıdır.

1983 Anayasasının yapılmasında 1970'li yılların problemleri esas alınarak ekonomi konularını uzmanlarına bırakmalarına rağmen halkın siyasete katılmasının sınırlar içinde tutulması istenmiştir. Yöneticiler, böyle bir ortamda yapılan 1983 seçimlerinde, istedikleri iktidarın şeklini belirtmişlerdir.

Türkiye birçok seçime, sonuçları derinden etkileyen değişikliklerle girmiştir. "Elimizdeki seçim sonuçları göz önünde tutulduğunda, 6 Kasım'da genelde eski politik tavır yoğunlaşması çizgilerinin devamı olan bir davranış biçimi gösterilmiş. Bir ölçüde liberallik havası verilen ama kökünde eski muhafazakârlıkların yanlısı olduğu hissini

daha kuvvetle veren bir siyasal görüsün çoğunluk tarafından benimsendiği belgelenmiştir."(80)

Seçim sonrası basında muhalefeti destekleyen Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarı İlhan Selçuk şöyle diyordu:

Son yıllarda yaşanan olaylar seçmeni belirsizliğe karşı ürkek yapmıştı. seçmen iktidar kavgası öneren sağdaki partiye bu yüzden yanaşmadı. Uzlaşmayı yeğledi.

ANAP'ın 6 Kasım'da izinli parti olması, sivil yönetime geçişte en güvenli köprü sayılmasına yol açmıştır. Büyük iç ve dış sermaye, ANAP'ın arkasında yığınağını yapmış, olanaklarını güçlendirmişti. ANAP taze hükümet partisi oluşunun avantajlarına çok iyi kullandı. Sağda ve soldaki rakip partilerden çok önce örgütlenmesini tamamlamıştı. Televizyonđan yalnız ANAP büyük ölçüde yararlandı.

Seçmen dörtbuçuk ay önce oy verdiği partinin ne olduğunu uygulamada görmek istedi."(81)

6 Kasım 1983 Milletvekili Seçimlerinde propaganda döneminde Özal, Türkiye'de partisinin 'ekonomiyi düzeltecek

(80) Erhan Karaesmen, "Yerel Seçim," Cumhuriyet, Siyaset 84 Eki, 19.3.1984, s.8

(81) İlhan Selçuk, Pencere, "Halk Kararını Verdi," Cumhuriyet, 29.3.1984, s.2

tek parti' olduğu imajını yarattı. İlk defa Türk siyasal hayatında ekonomik politikaya önem verildi.

1950-1980 demokrasi tecrübesi, parti demokrasisi lehine bir siyasal kültür yaratarak, seçimleri belirlemede etken olmuştur. Toplumla en yakın parti görünümünde olan ANAP 1983 seçim öncesinde siyasal kültüre hitap edecek propagandayı en etkin şekilde sunarak bütün oyların %47 sini alarak iktidara gelmiştir.

1983 seçimlerinde geleneksel toplum değerlerine ideolojik çerçeveyi katmadan önem verilerek modern, işbiririci, akılcı, iktisatçı imajı vurgulanmıştır. Kamuoyu devlete en uzak partiyi sağ olarak görmüştür. ANAP, ideolojik yaklaşımlardan uzak kalarak geleneksel değerlere önem veren, dışa açık, yenileşme ve çağdaşmayı ön plana alarak seçmene ileriye dönük ümit vererek, toplum sorunlarına yaklaşmış ve siyasal eksenin ortasında bir yer edinmiş gibi gözükmektedir. Sonuçlara bürokratik olmayan ve akılcı çözümler getiren parti imajını yaratarak oylarını hükümetlerden hizmet ve huzur bağlanmasını bekleyen kişilerden, yeni seçmenlerden ve AP kökeninden almıştır.

1986 Seçimlerinde basının icraati, bireylerin dikkatini çekmek açısından başarılı olmuştur. İthal kapılarından günlerce sözü edilen yiyecek maddelerinin gelmesi, Boğaziçi Köprüsünün gelir ortaklığı senetlerinin satışa çıkması neredeyse enflasyonu unutturacak bir olay gibi

konu ediliyordu. Bu uygulama ve propaganda bombardımanı altında ekonomide yaşananların hangilerinin önemli, hangilerinin önemsiz olduğunu kavramak sokaktaki insan için güçleşmiştir.

1987 Seçimlerinde ANAP ve Özal eleştirilere rağmen, hayat pahalılığından herkesin yakınmasına karşılık yine en çok oy aldı. Enflasyon hızının yüksekliğine, yani hayat pahalılığına rağmen, seçmenin önemli bir bölümü Özal'a oy vermeyi tercih etmiştir. Bunun nedeni, enflasyonun tek başına olumlu ya da olumsuz bir olay olmaması, önemli olan bunda kimin zarar ya da kâr ettiğidir.

1987 Seçimlerinin önemi, seçmenin tercihinden çok, bu tercihin sandalye sayısına nasıl yansıdığı olmuştur.

PIAR yöneticisi Bülent Tanla, ANAP'ın aldığı oyların önemli bir nedenini halkın büyük bir bölümünün uzlaşma ve merkezde toplanma eğilimine bağlıyordu. Tanla: 'Halk ekstrem-leri tasfiye etmiştir. Halk kavgadan değil, uzlaşmadan yadır.' diyor ve hayat pahalılığı konusunda şu değerlendirmeyi yapıyordu: "Halkın büyük kesimi fiyat artışlarından önemli biçimde etkilenmekle birlikte, özgürlük ortamı içinde bunlara erişebileceği düşüncesi, Türk halkının karcercilik anlayışıyla da birleşince, hayat pahalılığının etkisi ikinci plana itilmektedir." (82)

(82) Milliyet Gazetesi Eki "Aktüalite", 6.12.1987, s.7

1987 Seçimlerinde kamuoyuna renkli ve değişik yollarla sunulan propaganda şekilleri etkili olmuştur. İyi bir hayata dönük, isteklerin gerçekleşmesi, huzur ve güvenlik içinde bir yaşam, şehir problemlerine ilgi gösterilmesi, bürokrasinin azaltılması kamuoyunun bu dönemdeki beklentileriydi. 1983 seçimlerinde ANAP'ın programında enflasyonun aşağı düşürüleceği yer almaktaydı. 1987 Seçimlerinde bunun gerçekleşmediği görülüyor. Bu enflasyonun seçimlerde beklenen etkiyi yapmadığını göstermektedir.

1985 Seçimlerinde 63 gün boyunca süren seçim propagandaları 1987 Seçimlerinde, yasa ile 10 güne indirilmiştir. Seçmen, bu seçimlerde eşit olmayan propaganda olanakları ile kendisine daha önce telkin edilen fikir ve görüşlerle, etki altında tercihini yapmıştır. Daha doğrusu bu karara varmaya adeta itilmiştir.

SONUÇ:

Demokrasi bir inanma ve inandırma rejimidir. Demokratik düzende iktidarın kaynağı halktır. Bu nedenledir ki, demokrasinin uygulama alanı olan toplum, parti tercihini yaparken ona sunulan içerik çözümlemesi önem taşımaktadır.

Türk seçmeni siyasi tercihlerini yaparken belirli konular, siyasi programlar, öneriler konusunda ayrıntılı bilgi edinme fırsatını yeterli ölçüde bulamamakta ve siyasal koşullandırma döneminde propaganda bombardımanı ile karara varmaya itilmektedir.

Propaganda doğrudan doğruya bir etkileme aracıdır. Ancak seçmeni etkileyen tek faktör propaganda değildir. İnsanlar soğuk gerçeklerin yönlendirmesiyle oy verdikleri gibi, umutlarla da oy verirler. Birey bir düşünceye saplanmışsa gerçeğin ona kabul ettirilmesi güçtür. İnsanlar bazen duygularıyla da oy verirler. bir partiyi ya da parti liderini sevmek oy vermek için yeterli bir neden olabilmektedir. Bu her parti ve her lider için mümkündür. Özellikle Türk toplumu gibi gelişmekte olan ülkelerde karizmatik liderler ön plana çıkarılmaktadır.

Ülkemizde, siyasi partilerin demokratik bir sistemin odağını oluşturduğu ve siyasi partisiz demokrasi olmayacağı kanısı yerleşmiştir. Altı yıllık bir aradan sonra yapılan 6 Kasım 1983 Milletvekili seçimleri de bize göstermiştir ki, kamuoyu, demokrasi ve siyasal partili bir ortam istiyor.

Ülkemizin siyasal yaşamında, siyasal kültürümüzde seçimin yeri onaylamak ya da onaylatmaktan ibaret kalmıştır. Seçimler artık bir alışkanlık haline gelmiştir. 1983 Seçimleri bir buçuk yıl süren partisiz bir dönem sonunda "Demokrasiye Geçiş" açısından Türk siyasal hayatı için önemli olmuştur.

Kültür, toplumların gerek bilinçli, gerek bilinçsiz belleğidir. Aynı zamanda bir insan topluluğundaki etkileşimleri belirleyen bir modeller bütünüdür ve o topluluğu diğerlerinden ayıran da bu belirlemedir. Kültürel bütün, daima etkileşim modellerinden meydana gelir. Bu modellerin oluşmasında; aile, okul, sosyo-ekonomik durum gibi pek çok etken rol oynamaktadır. Toplum kültürü oy verme davranışını belirlemektedir. Bireyler içinde önceden siyasi görüşleri olanlar, o görüşlerin doğrultusundaki partiye oy vermektedir. Doğaldır ki,

siyasi düşünce geçmiş olguların gözlemine dayanmaktadır. Diğer yanda toplum olarak neye inendiğimizi bilmemekteyiz. Kişi, istekler, sıkıntılar ve dengesizlikler duymakta ama bunları anlamamakta, ifade edememektedir. Zihniyetler ise, her istenildiğinde değiştirilememektedir. İnsanların içinde yaşadıkları toplumdaki yerleri zihniyet oluşmasında etkilidir. Kamuoyu araştırmaları da, toplumdaki zihniyet oluşumu konusunda toplumun gereksinme duyduğu bir bilgi aracıdır. Demokratik rejimlerde, insanın istediği bilgiye ulaşması özgürlüğünün gerçekleşmesini sağlayan bir araçtır. Araştırmaların işlevi ise; kamuoyunun eğilimlerini, zihniyetlerini en nesnel biçimde saptamaktır.

Tüm toplumsal araştırmalar, araştırma bilgilerinin derlendiği andaki durumunu yansıtmaktadır. Bazı toplumsal konularda, değişimin hızı diğer konulara göre daha yavaş olabilmektedir. Ancak seçmen eğilimleri değişmeler gösterebileceğinden araştırmaların yinelenmesi bu değişmelerin yönünü, hızını ve biçimini ortaya koymaktadır.

Araştırmalar bir birikim sorunudur. Teknoloji mükemmel oldukça araştırmalarda doğru sonuçlara daha kolay ulaşılabilecektir. Örnek seçme işlemi teknoloji ile

yakından ilgilidir.Özellikleri yüzde yüz bilinen bir alan varsa, örnekler kolay seçilebilmektedir.

Belirli bir örneklem grubuna uygulanan anketlerin toplumun tutum ya da olası davranışlarını bildirmesi toplumla ilişkilidir.Araştırma örneklem grubunun; yaş, cinsiyet, medeni hal, sosyo-ekonomik durumu, gelir dağılımı ve geçmiş davranışları gibi çeşitli özelliklerinin saptanmış olması araştırma sonuçlarını etkilemektedir.Anketin uygulanacağı kişiler toplumun özelliklerini barındırabilecek şekilde seçilmelidir.Türkiye koşullarında örnekleme yapmanın zorluğu bir gerçektir.İhtiyaç olan bilgiler yok ya da eksiktir.Buna rağmen kurumların, özellikle PİAR-SİAR'ın bazı seçimlerde sonuçlara çok az bir hata payı ile ulaşması, araştırma boyunca gösterdikleri dikkat, objektif olmaları ve gerçeği bulma istemiyle eldeki teknolojiyi iyi kullanmalarından kaynaklanmıştır.

Türk kamuoyunda siyasal iletişim değerlendirilmekte, konuşulmaktadır.Araştırmaların güvenilirliği halen tartışılmaktadır.Bu nedenle bireylerin kamuoyu araştırma sonuçlarına göre davranması beklenemez.

Seçmenimiz çeşitli etkileşimlerden geçerek oyunu kullanıyor.Kamuoyu araştırmalarına da bu yüzlerce et-

kenden biri olarak bakmamız doğaldır.Etkilenme kişinin yapısıyla doğrudan doğruya ilgili olan bir olaydır.Etkilenme olacaksa bu sadece araştırma sonuçlarından değil, çeşitli etkenlerden olabilmektedir. Bunlar daha önce bahsettiğimiz gibi, biyolojik ve sosyolojik etkenler ile kitle iletişim araçları, propaganda ya da bir parti başkanı ile özdeşleşme gibi nedenlerdir.Araştırmalar da etkilenebilecek düzeydeki kişilere hitap etmektedir.

Toplumsal değişme süreci içinde siyasal iletişim düzeyinde belli değişmeler olmaktadır.Artık günümüz vatandaşının siyasal iletişim mesajlarına daha duyarlı olduğunu görebiliyoruz.Toplumumuzda daha özerk, daha saplantısız kişiler ortaya çıkabilmektedir.İnsanlarımız birbirleriyle konuşmakta, fikrini söyleyebilmekte, okuduğu gazetenin sağ veya sol olmasından korkmamaktadır.Toplumumuz bilime önem vermektedir.Kamuoyu araştırmalarının giderek önem kazanması tesadüfi değildir. Kamuoyu araştırmalarının sonuçları dikkatle incelenip, problemleri teşhis etmek günümüze uygun bir yaklaşımdır. Ancak bütün bunlar toplumumuz için çok yeni olaylardır. Bilinçli ve yetişmiş insanımız çok azdır.Toplumumuz henüz bilime ve bilimsel beceriye ihtiyaç duymaktadır.

Olaya daha karamsar baktığımızda Türkiye nüfusunun genel görünümü şöyledir; Nüfus artışının hızı nedeniyle yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlik büyümektedir.Çalışanların çok azı toplumsal güvenliğe sahiptir.Köyden kente göç her geçen gün artmakta, kentleşme ise, her türlü hizmeti ve sanayii aşan oranlara erişmektedir.Kente gelenler gecekondulaşmayı oluşturmuştur.Köylü göçe zorunludur çünkü yoksullaşmakta ve topraksızlaşmaktadır.Türk toplumu, geleneksel niteliklerini yitirmekte ancak çağdaş nitelikleri bütünüyle kabul edememektedir.Konut, eğitim, sağlık hizmetlerinden yararlanmak olanaksız denebilecek düzeydedir.Yüksek öğrenim olanakları sınırlıdır.Bunlar hep az gelişmişliğin sonuçlarıdır.Sermaye sınıfı da, işçi sınıfı da az gelişmiştir.Bu iki grup farklı bilinç düzeylerini yansıtmakta ve siyasal alanda da farklı siyasal partilere destek vermeye yol açmaktadır.

Bütün bu gerçekler seçim dönemlerinde Türkiye'de sert sınıfsal özellikler yerine toplumsal psikolojik öğelerin rol oynadığını göstermektedir.Toplumumuzda çoğunluk karar vermekte ve bu çoğunluğu biz kamuoyu olarak adlandırmaktayız.İçinde bulunduğumuz şartlar,

az gelişmişliğin getirdiği sorunlar içinde yetişmiş azınlığın karar ve istekleri sonuçları etkilemekte başarısız olmaktadır. Kamuoyunun görüşü, çoğunluğun kabul ettiği görüş olmamalı, bütün bu şartları değerlendirebilen kişilerin; aydınların görüşleri olmalıdır. Türkiye'nin gerçeği budur. Ancak, demokrasinin gerçeği toplumun çoğunluğunun düşüncesine dayanmak olduğuna göre, bu düşünce demokratik anlayışla çatışmaktadır. Öyleyse yapılacak olan doğru düşünen, doğru kararlar veren bir kamuoyu yaratmaktır.

PIAR-SIAR gibi, kamuoyu araştırmaları yapan kurumların bu alandaki rolleri de Türkiye'nin gerçekleri ve gereksinimleri doğrultusundaki çalışmalarıyla büyüyen bir önem kazanacaktır.

- K A Y N A K L A R -

- 1- Alan, Doç.Dr.Türker-Ergil, Doç.Dr.Doğu, Siyaset Psikolojisi, Tufan Kitabevi Yayını, Ankara, 1980
- 2- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Ara Seçimi Sonuçları, 28.9.1986, Ankara, 1986
- 3- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Seçimi Sonuçları, 6.11.1983, Ankara, 1984
- 4- Bouthoul, Gaston, Siyaset Sosyolojisi, (Çev.Ali Türkay Yazıcı), Varlık Yayını, İstanbul, 1968
- 5- Çam, Prof.Dr.Esat, Siyaset Bilimine Giriş, Der Yayınevi Yayını, İstanbul, 1981
- 6- Dönmezer, Ord.Prof.Dr.Sulhi, Sosyoloji, Savaş Yayını, İstanbul, 1978
- 7- Duverger, Maurice, Politikaya Giriş, (Çev.Samih Tiryakioğlu), Varlık Yayını, İstanbul, 1984
- 8- Duverger, Maurice, Siyasi Partiler, (Çev.Ergun Özbudun), Bilgi Yayını, Ankara, 1974
- 9- Duverger, Maurice, Siyaset Sosyolojisi, (Çev.Şirin Tekeli), Varlık Yayını, 1975-1983
- 10- Gürbüz, Sevim, Kitle Haberleşmesi, Filiz Kitabevi Yayını, İstanbul, 1981

- 11- Gürbüz, Dr.Yaşar, Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, İ.İ.T.İ.A. Siyasal Bilgiler Y.O. Yayını, İstanbul,1979
- 12- Gürtan, Prof.Dr.Kenan, İstatistik ve Araştırma Metodları,İst.Ünv.İşletme Fak.Yayını, İstanbul,1979
- 13- Kalaycıoğlu, Doç.Dr.Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Bilimler Fak.Yayını, İstanbul, 1983
- 14- Kapani, Münci, Politika Bilimine Giriş, Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1975
- 15- Kapani, Dr.Münci, Kamu Hürriyetleri, Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara, 1964
- 16- Kıray, Mübeccel, Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi,Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1971
- 17- Krech,David-Crutchfield,S.Richard, Sosyal Psikoloji, (Çev.Erol Güngör), Ötüken Yayını, İstanbul, 1980
- 18- Lipset, S.M., Siyasal İnsan (Çev.Mete Tunçay), Teori Yayını, Ankara, 1986
- 19- Onaran,Prof.Dr.Jur.Alim Şerif, Kamuoyu, Filiz Kitabevi Yayını, İstanbul, 1984
- 20- Onaran,Prof.Dr.Alim Şerif, "Kamuoyu ve Etki Alanları", Ders Notları

- 21- Oskay,Doç.Dr.Ünsal, Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri, Ankara Üniv.Siyasal Bilgiler Fak. Yayını, Ankara, 1982
- 22- Oskay,Dr.Ünsal, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 1972
- 23- Rummel,J.F., Eğitimde Araştırmaya Giriş, (Çev. R. Taşçioğlu),Ankara, 1968
- 24- Runciman,W.G., Toplumsal Bilim ve Siyaset Kavramı, (Çev.Erol Mutlu), Teori Yayını, Ankara, 1986
- 25- Sarıca, Doç.Dr.Murat, 100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi, Gerçek Yayını, İstanbul, 1980
- 26- Turan,Dr.İlter, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yayını, İstanbul, 1986
- 27- Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1986
- 28- Worcester,M.Robert, Journalists'Guide To The Publication of Opinion Survey Results,Published by E.S.O.M.A.R., 1984
- 29- Karaesmen, Erhan, "Yerel Seçim", Cumhuriyet-Siyaset 84 Eki, 19.3.1984
- 30- Selçuk,İlhan, "Halk Kararını Verdi", Cumhuriyet-29.3.1984

- 31- Unat, Prof.dr.Nermin Abadan, Aziz,Doç.Dr.Aysel ve A.U.E.Y.Y.O. Öğrencileri, "Simge Slogan ve Kalıp Yargıları", Cumhuriyet, 28.11.1987
- 32- "Yerel seçim", Cumhuriyet-Siyaset 84 Eki, 19.3.1984
- 33- "Demokrasi Olacaksa Anketler de Olacak", Cumhuriyet, 3.12.1986
- 34- "Seçim Anketi", Cumhuriyet, 26-30.1.1984
- 35- "Sonuçlar Gerçeğe Ne Kadar Yakın", Cumhuriyet, 14.1.1988
- 36- "Anketler Yansıtma mı, Yönlendirme mi?", Cumhuriyet-Siyaset 84 Eki
- 37- "Seçim Anketleri ve Seçim Sonuçları", Cumhuriyet, 30.9.1986
- 38- "Kamuoyu Araştırmaları", Cumhuriyet-Siyaset 84 Eki, 27.2.1986, sayı:13
- 39- "Parti Yöneticileri PIAR'ın Araştırmasını Tartıştı", Milliyet, 26.1.1984
- 40- "Aktüalite", Milliyet-Dergi Eki, 6.12.1987
- 41- "PIAR'ın Araştırması", Milliyet, 24.10.1983
- 42- "Türkiye'de Kamuoyu ve Piyasa Araştırmaları Sempozyumu", Boğaziçi Ün., 25.7.1987

BİR UZMANIN GÖRÜŞÜ

11 Arastirmalarının

ralamalarını doğru bir biçimde sap-
tayabilmektir. PIAR, 6 Kasım
seçimlerini ± 1 gibi bir yanılma pa-
yıyla tahmin etmişti. Son yaptığı
araştırmada da, partilerin sıralan-
malarını doğru tahmin ettiği gibi, bu
kez ortalama ± 2 gibi bir yanılma
düzeyi tutturmuştur. Araştırma dü-
zeninin kendi kendisine tanıdığı \pm
4 oranı düşünülürse, bunun çok bü-
yük bir hata olmadığı söylenebilir.

Dr. Kemal Kurtuluş
Ü. İşletme Fakültesi

uzal

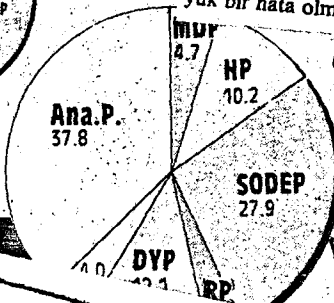
Ekonomisine

destek

azalıyor

Hürriyet Kamuoyu Araştır-
ma Servisi'nin son araş-
tirması, 11 seçim çevre-
sindeki seçmenlerin,
Özal'ın "ekonomi" alan-
ındaki uygulamalarına
desteğini büyük ölçüde
"hijini ortaya koydu.

... yüzde 26,8
... de 23,8

tercihi diyo

ANA

... bir nesap...
... kilmaktadır:
... 39,3
... 29,0
... 12,6
... 39,3
... 29,0
... 12,6
... 39,3
... 29,0
... 12,6

SHP

ANA

K&A Ahkam kesme döneminden
rakamların
gerçeğine...

DYP

RP

%10,8

DSP

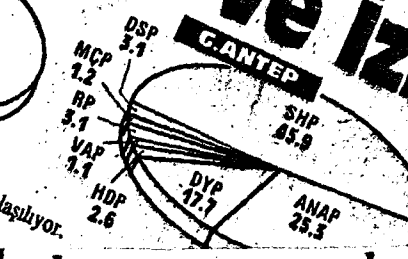
%23,5

tep ve izmir SHP'nin

Seçimden Yarına

ANAP'ta gündem: Hükümet ve parti yönetiminde değişiklik

En kararsız seçmenler ANAP'ta
Oyunu ANAP'a vereceğini
bildiren her on kişiden dördü,
fikrini değiştirip oyunu başka
partiye verebileceğini belirtiyor.

ce, hükümet

... düşerse, erken ge...

TAFİA TİMİSİ

'Halkımız kendi iradesiyle iktidarları belirleme noktasına ulaşmaktadır.'

Yeni seçim anketlerinin

yanıltıcı olduğunu

2 HP'li PİAR'ı suçladı
MİLLİYET HABER MERKEZİ
Ural ve Ülker, basın toplantısında

PIAR yöneticisi Tanla: "Kimseyi memnun etmesek de gerçeği arıyoruz"
Halkçı Parti

'Anket sonuçlarına değil, gördüklerime inanırım'

endi gördükleri
miyor.

GÖLHAN

Sonuç inandırıcı gelmedi bana, sa oylar nerede?'

ANAP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk: Çeşitli anketler çelişkili sonuçlar veriyor. Ben

- Bakanlardan bazıları, anketin sonuçlarını olumlu karşılarlarken, bazıları da tepki gösterdi
- Kültür ve Turizm Bakanı Taşcıoğlu, "Teşekkür ederim. Bize iyi not vermişler" derken, Devlet Bakanı Karaevli, "800 kişinin görüşüne göre değerlendirme yapmak, sorunu aksettirmez" dedi

B AŞBAKAN Turgut Özal, Milliyet-SİAR işbirliği ile gerçekleştirilen ve iki gündür gazetemizde yayımlanan anket sonuçlarına tepkisini "Biz gazetelerin yaptıkları anketleri ciddiye almıyoruz" dedi.

ANKARA, ÖZEL

et şoku" sürüyor

simi seri
site h
r:

● Milliyet + SİAR araştırması

ANAP

televizyon

MİLLİYET HABER MERKEZİ
MİLLİYET/SİAR kamuoyu araştırmasının yarattığı tartışmalar devam ediyor. SO-DEP ve HP birleşmesini "Anayasa zorlaması" olarak değerlendiren

'Bari seçimi vatandaş yerine anketçiler yapsın'

ANAP Genel Sekreteri Mustafa Taşar: Bari seçimi

Özal birinci yılında

Ankette çeşitli sebeplerle düşük görülen oylarımız seçimde yükselir"

● Başbakan Özal, Milliyet-SİAR anketini yine beğenmedi:

"Gazete anketini ciddiye almıyoruz"

inanırım" dedi. RP Genel Başkanı Ahmet Tekdal, "kendilerini bu ölçüde zayıf görmediklerini" bildirdi. MÇP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Tokuşlu ise, "anketin durumu tam yansıtmadığı kanaatinde olduklarını" söyledi. Yüzde 23.5 kararsız seçmen ile SHP'ni

T. G.

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi